

PLATOON VERZAMELD WERK

Plato

EUTHYDEMOS

Augustus 2017

Deze tekst is uitsluitend voor persoonlijk gebruik. Commercieel gebruik is niet toegestaan. Evenmin is het toegestaan de tekst te wijzigen, bewerken, geheel of gedeeltelijk te publiceren, of anderszins te vermenigvuldigen. Toegestaan is het kopiëren van citaten of kleine tekstgedeelten voor studie- en discussiedoeleinden.

© Copyright 2017 - Stichting Ars Floreat

www.arsfloreat.nl

info@arsfloreat.nl

Uit: Platoon Verzameld Werk - deel 5 - ISBN 90 6030 383 0

Vertaling: School voor Filosofie, Amsterdam

Copyright: © 2017 Stichting Ars Floreat, Amsterdam

Niets uit deze tekst mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische media, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this text may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm, electronic media, or any other means, without written permission from the publisher.

INLEIDING EUTHYDEMOS

In de dialoog *Euthydemos* gaat het over mensen die altijd gelijk weten te krijgen in een discussie, omdat ze steeds weer een citaat of een slim argumentje achter de hand hebben om hun tegenstander van het moment mee om de oren te slaan. Er wordt namelijk een ontmoeting beschreven tussen Sokrates en de twee broers Dionusodoros en Euthydemos, die altijd gelijk weten te krijgen door spitsvondige redeneringen op te zetten. Op grond van de schijnkennis die ze daarbij aan de dag leggen, poseren Dionusodoros en Euthydemos als echte wijzen, die bovendien in staat zouden zijn jonge mensen een goede opleiding te geven. Als Sokrates dat hoort, spitst hij de oren en gaat hen aan de tand voelen.

Al gauw wordt duidelijk hoe weinig de 'wijsheid' van beide broers waard is en hun 'opleiding' blijkt enkel te bestaan uit het tentoonspreiden van eigen spitsvondigheid. Keer op keer geeft Sokrates hun de kans met werkelijk inzicht over de brug te komen; keer op keer trekken Dionusodoros en Euthydemos de discussie omlaag naar het niveau van vruchteloos gekissebis. Zo ontstaat een portret van de 's sofist', dat wil zeggen van de man die gelijk wil hebben en dus elk middel zal aanwenden om het te krijgen. Des te opvallender is de mildheid die Sokrates aan het eind van de dialoog jegens hen aan de dag legt. Hij heeft weliswaar aangetoond dat hun wijsheid niets voorstelt, maar vervolgens neemt hij hen in bescherming tegen degenen die hen volledig willen veroordelen.

Zijn goede vriend Kritoon steekt dan ook een fikse preek tegen hem af en wil wel eens weten wat hem toch bezielt mag hebben een gesprek aan te gaan met zulke weinig serieuze figuren. Het antwoord is: de debatterkunst van Dionusodoros en Euthydemos is bij uitstek geschikt om onwetendheid en oppervlakkigheid aan het licht te brengen. Sokrates houdt het tweetal meermalen voor dat ze met hun argumenten niet alleen andere mensen maar vooral zichzelf vastpraten.

Ook Sokrates bedient zich van de techniek van vraag en antwoord. Maar er is een verschil: Sokrates is een zoeker onder de zoekenden en is zich daarom bewust van het belang van de onderwerpen die hij als niet-weter met de niet-wetenden bespreekt, terwijl Dionusodoros en Euthydemos het discussiëren als een middel beschouwen om hun eigen wijsheid ten toon te spreiden, geld te verdienen en als geleerden door het leven te gaan.

Deze dialoog heeft twee kanten. Enerzijds is er de beschrijving van de sofist, een mensentype dat van alle tijden is. Anderzijds worden vragen opgeroepen die serieuze overweging verdienen, zoals: wat is de verhouding tussen weten en niet-weten en hoe komt het dat we het ene wel weten en het andere niet? Het tweetal is zo ongrijpbaar, omdat we in onze onwetendheid en slordige omgang met woorden dergelijke vragen niet goed kunnen beantwoorden. De irritatie die vaak bovenkomt als mensen steeds hun woordje klaar hebben, terwijl we toch 'voelen' dat ze de waarheid verdraaien, is eigenlijk irritatie over eigen onwetendheid. Deze Sokratische dialoog maakt nogmaals duidelijk hoe weinig de mens kan weten, of liever gezegd: dat hij alleen kan weten dat hij niet weet.

EUTHYDEMOS

Gesprekspartners: Kritoon, Sokrates, Euthydemos, Dionusodoros, Kleinias, Ktesippos.

- 271 a *Kritoon:* Met wie zat ge gisteren in het Lyceum te praten, Sokrates? Toen ik dichterbij kwam omdat ik wilde luisteren, stond er zo'n grote groep mensen om jullie heen, dat ik het niet helemaal goed kon horen. Toen ik op mijn tenen ging staan, kon ik wel iets zien; ik dacht dat ge met een vreemdeling in gesprek was. Wie was dat?
Sokrates: Over wie van de twee spreekt ge, Kritoon? Want het was er niet een, het waren er twee.
- b *Kritoon:* De man die ik bedoel zat twee plaatsen van u af aan de rechterkant. Tussen jullie in zat die jongen van Axiochos. Hij leek me een stuk gegroeid en ongeveer van dezelfde leeftijd als onze Kritoboulos, die een beetje minnetjes is, terwijl deze jongen er blakend, knap en helder uitziet.
Sokrates: De man die ge bedoelt was Euthydemos, Kritoon, en degene die links naast mij zat, was zijn broer Dionusodoros. Ook hij nam deel aan het gesprek.
- c *Kritoon:* Ik ken ze geen van beiden, Sokrates. Zeker weer een paar nieuwe sofisten. Waar komen die toch vandaan en wat is dat voor filosofie?
Sokrates: Ik geloof dat ze zijn geboren in deze streek, en wel in Chios. En dat ze als kolonisten naar Thourioi zijn gegaan; van daar zijn ze verbannen en ze hebben al vele jaren in allerlei streken doorgebracht. Die filosofie van ze, waar ge naar vraagt, is iets heel bijzonders, Kritoon. Die twee zijn werkelijk van alle markten thuis. Ik heb nooit eerder geweten wat topsporters zijn; die twee zijn namelijk zonder meer uitblinkers in alle sporten. Niet zoals die broers uit Akarnania; dat waren wel uiterst bedreven atleten, maar zij konden alleen met hun lichaam vechten. Deze jongens echter zijn om te
- d beginnen geduchte tegenstanders in de fysieke strijd; zij vechten niet alleen zelf heel bekwaam met wapens, maar zij kunnen ook een ander die daarvoor betaalt, erin
- 272 a opleiden. Verder weten zij ook hoe je in de rechtszaal moet debatteren en zij leren anderen redevoeringen houden en pleidooien schrijven die het voor de rechtbank goed doen. Vroeger waren zij daar al heel knap in, maar nu hebben zij in elke strijd werkelijk de volmaaktheid bereikt, want de enige strijdmethode die zij nog niet beheersten, hebben zij nu ook onder de knie. Er is geen mens die zich met hen durft te meten, en ze
- b zijn niet meer te verslaan, noch met woorden, noch met welk argument dan ook, waar of onwaar.
En dus, Kritoon, ben ik van plan mijzelf aan deze heren toe te vertrouwen. Zij zeggen immers dat ze ook ieder ander binnen de kortste tijd daarin kunnen opleiden.
Kritoon: Wat, Sokrates? Op uw leeftijd; vreest ge niet dat ge daar te oud voor zijt?
Sokrates: Helemaal niet. Ik heb geen enkele reden om me zorgen te maken. Als ge het
- c zo stelt: die twee heren waren ook al oud toen ze aan de studie begonnen die ik nu wil doen: de kunst van het debat. Verleden jaar of het jaar daarvoor wisten ze er nog niets van. Voor een ding ben ik wel bang: dat ik de beide vreemdelingen zal beschamen, net zoals ik Konnos beschaam, de zoon van Metrobios, de citerspeler, die nu nog steeds bezig is mij citer te leren spelen. Wanneer mijn jonge medeleerlingen dat zien, lachen ze mij uit en noemen Konnos een meester voor oude heren. Het is best mogelijk dat iemand zich net zo smalend zal uitlaten over deze vreemdelingen. Uit angst hiervoor

- zullen ze misschien niet snel bereid zijn mij als leerling aan te nemen.
- d Toen bij Konnos, Kritoon, heb ik nog enkele oude mensen overgehaald om samen met mij les te nemen en ook nu zal ik proberen er een paar te strikken. Trouwens, waarom gaat gij niet mee? Als lokaas nemen we uw zonen mee. Omdat ze die graag als leerling hebben, ben ik er zeker van dat ze ons op de koop toe nemen.
Kritoon: Geen enkel bezwaar, Sokrates, als u dat goed lijkt. Maar eerst zult ge me moeten uitleggen wat de filosofie van deze heren is, opdat ik weet wat we eigenlijk gaan leren.
Sokrates: Daar komt ge snel genoeg achter, want ik kan niet zeggen dat ik me niet in hen verdiept heb, integendeel, ik gaf hun alle aandacht en ik herinner me alles. Ik zal proberen u het hele verhaal van het begin af aan te vertellen.
- 273 a Bij toeval was ik helemaal in mijn eentje verzeild geraakt in de kleedkamer, waar gij me aantrof; ik wilde juist weggaan. Maar toen was daar zo'n bekende vingerwijzing van de god. Ik ging dus weer zitten en even later kwamen die twee binnen, Euthydemos en Dionusodoros, met een heleboel anderen, hun leerlingen, denk ik. Zij gingen naar binnen en wandelden rond in de galerij. Ze zullen twee of drie rondjes gelopen hebben, toen Kleinias binnenkwam, die volgens u zoveel groter is geworden, en daar hebt ge gelijk in. Achter hem aan kwam een hele groep minnaars, onder wie Ktesippos, een jongeman uit Paiania, die er zeer goed en beschaafd uitziet; hij vertoont wel wat
- b jeugdige bravoure. Zodra Kleinias mij zag, kwam hij naar me toe en ging rechts van mij zitten, zoals gij ook zei. Dionusodoros en Euthydemos bleven gewoon staan praten; ze zagen hem wel en ze keken daarbij om beurten naar ons, want ik keek voortdurend naar hen. Maar toen ging Euthydemos naast de jongeman zitten en de ander kwam links van mij zitten. De anderen zochten ook een plaats.
- c Ik groette hen vriendelijk omdat ik hen lange tijd niet had gezien en vervolgens zei ik tegen Kleinias:
 - Mijn beste Kleinias, deze twee mannen, Euthydemos en Dionusodoros, zijn zeer geleerd en beslist niet in onbelangrijke dingen maar in heel belangrijke. Want zij weten alles over oorlog, alles wat iemand moet weten die een goed veldheer wil zijn: over het opstellen en aanvoeren van legers en wat soldaten geleerd moet worden om goed te vechten. En zij leren je volgens mij ook, je mannetje te staan voor een rechtbank, als iemand je onrecht heeft aangedaan.
- d Zij keken mij geringschattend aan, toen ik dat zei, lachten wat, keken naar elkaar en Euthydemos zei:
 - Nee, Sokrates, dat doen we alleen nog maar voor de aardigheid.
 Verwonderd zei ik daarop: Uw werk moet wel zeer bijzonder zijn, als dit slechts bijzaak voor u is; bij de goden, zeg mij met wat voor bijzondere zaken ge u dan bezighoudt.
 - Met deugd, Sokrates, zei hij. We geven daar les in en dat doen we beter en efficiënter dan wie ook, vinden we zelf.
- e - Bij Zeus, zei ik, het is niet gering wat ge daar zegt. Wat een vondst, waar haalt ge dat vandaan! Zoals ik daarnet al zei, dacht ik nog dat ge vooral verstand hebt van wapenkunde en daar doelde ik dus op. Want van de vorige keer dat ge in de stad was, herinner ik me dat ge u daarop liet voorstaan. Maar als ge nu werkelijk verstand van deugd hebt, neem mij dan niet kwalijk. Ik wend mij tot u als tot goden en verzoek u mij mijn woorden niet kwalijk te nemen. Maar is dat trouwens wel echt waar, Euthydemos en Dionusodoros? Wat ge beweert, is heel wat en daarom is het niet zo vreemd dat ik
- 274 a

- het moeilijk kan geloven.
- Reken maar dat het zo is, Sokrates.
 - Dan mag ik u met uw verworven kennis nog wel veel hartelijker feliciteren dan de koning van Perzie met zijn rijk; maar zeg me eens, zijt ge ook van plan die kennis uit te dragen of hebt ge iets anders in uw hoofd?
- b - We zijn nu juist hier, Sokrates, om het uit te leggen en te onderwijzen, als iemand er kennis van wil nemen.
- Dat wil natuurlijk iedereen die er niets over weet; ik geef me in elk geval als eerste aan u over, en dan Kleinias hier, en na ons Ktesippos en die anderen daar.
- En ik wees hem de vrienden van Kleinias aan, die bij ons stonden. Ktesippos was namelijk een eindje van Kleinias af terechtgekomen, merkte ik; en omdat Euthydemos in zijn gesprek met mij naar voren leunde, belemmerde hij het zicht van Ktesippos op Kleinias, die midden tussen ons in zat. Maar omdat Ktesippos zijn liefde natuurlijk wilde zien, en ook graag luisterde, sprong hij naar voren en kwam recht tegenover ons staan. Toen de anderen dat zagen, schaarden ze zich ook om ons heen, de minnaars van Kleinias en de vrienden van Euthydemos en Dionusodoros. Naar hen wijzend zei ik tot
- d Euthydemos, dat zij er allemaal graag iets van wilden opsteken, hetgeen Ktesippos gretig bevestigde, evenals de anderen en met z'n allen spoorden zij de twee heren aan hun grote wijsheid ten toon te spreiden. Daarop zei ik:
- Euthydemos en Dionusodoros, zet uw beste beentje nu maar voor en stel mijn vrienden tevreden; en toon ons ook om mijnentwille een staaltje van uw kunnen. Alles in zijn geheel laten zien is natuurlijk geen sinecure; maar vertel eens, kunt ge alleen het goede bevorderen bij degene die er al van overtuigd is geraakt dat hij iets van u kan leren, of ook bij degene die vooralsnog niet geheel overtuigd is van het feit dat deugd geleerd kan worden, of die u niet geschikt vindt als leraar? Met andere woorden, behoort het tot hetzelfde vak om zo iemand ervan te overtuigen dat deugd wel geleerd kan worden en dat jullie degenen bent bij wie men dat het beste kan, of is dat iets anders?
- e - Nee, dat is hetzelfde, Sokrates, zei Dionusodoros.
- 275 a - Dus, Dionusodoros, zei ik, gij beiden zijt op dit moment het beste toegerust om ons filosofie en deugd te leren?
- Wij denken van wel, Sokrates.
 - Dan moeten we uw vertoon van andere vaardigheden maar voor een andere keer bewaren, zei ik, en eens diep ingaan op dit ene aspect. Overtuigt ge deze jongeman hier er eens van dat het belangrijk is om filosofie en deugd te bestuderen, en doe ook mij en alle anderen hier dit genoegen. Want met deze jongeman is iets heel bijzonders aan de hand. Ik zo goed als alle anderen willen hem zo goed mogelijk zien slagen, hij is namelijk de zoon van Axiochos, kleinzoon van de overleden Alkibiades, en dus een neef van de nu levende Alkibiades; hij heet Kleinias en hij is jong. We zijn bang dat iemand ons, net als met zoveel andere jonge mensen gebeurt, te vlug af zal zijn en de geest van de jongen ombuigt in een richting die hem zal bederven. Ge komt dus als geroepen. Als het u niets uitmaakt, stel deze jongeman dan eens op de proef en spreek met hem in ons bijzijn.
- c Iets dergelijks bracht ik naar voren en heel moedig en onverschrokken antwoordde Euthydemos:
- Ons maakt het niet uit, Sokrates, als die jongeman tenminste zin heeft om te antwoorden.

- Goed, zei ik, daar is hij juist in getraind; voortdurend komen hier mensen die hem van alles te vragen hebben, dus aan moed om te antwoorden ontbreekt het hem beslist niet. Maar wat er daarna gebeurde, Kritoon, hoe zal ik u daar nu eens mooi verslag van doen? Want het is niet niets, om zo'n enorme hoeveelheid wijsheid samen te vatten.
- d Laat ik dus, zoals de dichters, beginnen met een bede tot de Muzen en de herinnering. Euthydemos begon, naar ik me herinner, ongeveer als volgt:
- Kleinias, wie wil er graag leren, een wijze of een onwetende?
- De jongeman begon te blozen bij een vraag van een dergelijke reikwijdte en verlegen keek hij me aan. Ik begreep dat hij van zijn stuk gebracht was, en zei:
- e - Vooruit, Kleinias, geef moedig antwoord, wat het ook mag zijn; misschien bewijst hij je wel een zeer grote dienst.
- Nu had Dionusodoros zich iets naar mij gebogen en hij zei met een brede grijns op zijn gezicht:
- Op mijn woord, Sokrates, ik zie het al aankomen: wat onze jongeman ook zal antwoorden, weerlegd wordt het in ieder geval.
- 276 a Onderwijl was Kleinias al met zijn antwoord begonnen; daarom had ik geen gelegenheid meer om hem te waarschuwen dat hij op moest passen. Hij antwoordde dat wijzen iets wilden leren. Toen vroeg Euthydemos:
- Bestaan er eigenlijk leraren, of niet?
- Dat beaamde hij.
- Zijn die leraren niet op dezelfde manier meesters van de leergierigen als een luitspeler en een taalkundige dat zijn van jou en ieder ander, omdat je iets wilt leren? Daar was hij het mee eens.
- Natuurlijk wisten jullie tijdens het studeren niet wat er zoal te leren viel?
- b - Nee, zei hij.
- Dus waren jullie wijs zonder te weten?
- Dat niet bepaald, vond hij.
- Dus niet wijs maar onwetend?
- Dat zeker.
- Dus toen jullie aan het leren waren wat jullie niet wisten, waren jullie in de weer als onwijzen.
- Dat bevestigde de jongen.
- Dan willen onwijzen dus iets leren, Kleinias, en niet de wijzen, zoals jij denkt.
- c Toen hij dat naar voren had gebracht, hief, als op een teken van de koorleider, de aanhang van Dionusodoros en Euthydemos lachend een vreugdekreet aan en voordat de jongeman hier goed en wel van was gekomen, had Dionusodoros het woord alweer genomen en zei:
- En, Kleinias, als de taalleraar jullie nu overhoort, wie leren daar dan van, wijzen of onwijzen?
- De wijzen, zei Kleinias.
- Dus de wijzen leren ervan en niet de onwijzen, en dus was je antwoord aan
- d Euthydemos van zojuist niet goed. Daarop was er een luid gelach en gejuich bij de aanhang van de twee mannen; want men vond hen nu eenmaal heel geleerd. Wij hielden daarentegen ietwat verbluft onze mond. Euthydemos zag dat en om onze verbazing over hem nog groter te maken, ging hij door de jongeman vragen te stellen en daarbij gaf hij als een geoeffend danser zijn vraag over hetzelfde punt een dubbele draai. Hij zei:

- Leren leerlingen wat ze weten of wat ze niet weten? Dionusodoros zei onderwijf zachtjes tegen mij:
- e - Nu komt er nog zo'n vraag, Sokrates, net als de eerste keer.
 - Bij Zeus, zei ik, de eerste vraag leek me toch mooi genoeg voor u.
 - Al onze vragen zijn zulke valstrikken, Sokrates, antwoordde hij.
 - Daarom wordt ge dus door uw leerlingen op handen gedragen?
 Onderwijf had Kleinias Euthydemos geantwoord dat leerlingen leerden wat ze niet wisten. Daarop stelde Euthydemos hem dezelfde vragen als daarvoor.
- 277 a - Welnu, zei hij, ken je het alfabet?
 - Jawel, zei Kleinias.
 - Helemaal?
 - Ja.
 - Wanneer iemand iets opzegt, maakt hij dan gebruik van letters?
 - Zeker.
 - Hij zegt dus iets op wat jij ook weet, want je kent alle letters.
 Ook daar was Kleinias het mee eens.
 - Maar hoe zit het nu, zei hij, ben jij degene die leert van wat hij opzegt, of leert degene die de letters niet kent?
 - Nee, ik ben degene die leert, zei Kleinias.
- b - Dan leer je wat je weet, want je kent alle letters al. Daar was hij het mee eens.
 - Dan heb je dus geen juist antwoord gegeven, zei Euthydemos.
 Euthydemos had dat nog maar net gezegd, of Dionusodoros nam als het ware de bal over en richtte zich tot de jongeman met de volgende woorden:
 - Euthydemos houdt je voor de gek, Kleinias. Zeg mij eens, is leren niet het ontvangen van kennis over iets wat je niet weet?
 Dat gaf Kleinias toe.
 - En weten is niets anders dan kennis die je reeds bezit. Ook dat gaf hij toe.
- c - Als je niet weet, bezit je die kennis dus nog niet, zei Euthydemos.
 Daar was hij het ook mee eens.
 - En als je kennis krijgt, heb je dan al kennis of nog niet?
 - Je hebt het nog niet.
 - Dan ben je het er dus mee eens dat wie niet weet, geen kennis heeft?
 Hij knikte instemmend.
 - Dus wie leert, krijgt kennis, en heeft die nog niet? Hij was het ermee eens.
 - Wie niet weet, leert dus, zei hij, en wie wel weet, niet, mijn beste Kleinias.
 Euthydemos stond op het punt de jongen als het ware nog een derde keer te vloeren.
- d Maar ik zag dat de knaap bijna geen woorden meer had. Daarom wilde ik hem even rust gunnen. En om hem zijn gezicht niet te laten verliezen, sprak ik hem bemoedigend toe:
 - Verbaas je niet, Kleinias, als deze vragen je wat vreemd voorkomen. Je hebt waarschijnlijk niet in de gaten wat de twee gasten met je aan het doen zijn. Het lijkt op de ceremonie die de Korubanten rondom de troon uitvoeren, voordat zij iemand inwijden. Als je de ritlen hebt meegemaakt, zul je weten dat ook daar gedanst wordt en gekheid gemaakt. En deze twee doen nu niets anders dan om je heen dansen en zij maken hun dulle sprongen om je daarna in te wijden. Nu moet je dus begrijpen dat je luistert naar het eerste deel van de sofistieke mysteriën. Begonnen moet immers worden, zoals Prodikos zegt, met het leren van het juiste gebruik van woorden. Dat is precies wat de twee bezoekers je willen aantonen, namelijk dat je niet wist dat het
- e

- woord 'leren' op twee manieren gebruikt wordt. In het ene geval gebruiken de mensen het wanneer iemand die aanvankelijk geen enkele kennis over een onderwerp heeft, die
- 278 a kennis wel krijgt; en in het andere geval gebruiken zij hetzelfde woord ook wanneer iemand die kennis al heeft en met die kennis het onderwerp in kwestie in de praktijk of door erover te spreken verder uitdiept. Dat laatste zullen zij eerder 'leren begrijpen' noemen dan alleen 'leren', maar 'leren' wordt ook gebruikt. Zoals onze vrienden hebben laten zien, is het je ontgaan dat hetzelfde woord gebruikt wordt voor twee tegengestelde
- b soorten mensen, namelijk mensen die weten en mensen die niet weten. Ongeveer hetzelfde deed zich voor bij de tweede vraag, toen zij wilden weten of mensen leren wat zij weten, of wat zij niet weten. Dat zijn de kneepjes van het vak en daarom zeg ik je dat ze je voor de gek houden. Ik noem het zo, want ook al zou iemand veel of zelfs alle kneepjes leren, hij zou nog geen steek meer weten over de dingen waar het om gaat. Hij zou de mensen alleen maar voor de gek kunnen houden en ze met het verschil in betekenis van woorden onderuit halen. Ze doen net als die grappenmakers die een
- c kruk onder iemand wegtrekken, als hij wil gaan zitten en zich dan een krik lachen, als ze hem achterover zien vallen. Wat ze jou hebben geleverd, moet je dus maar als een grap opvatten. Hierna worden ze vast wel serieus en ik zal opletten dat zij doen wat ze mij beloofd hebben. Ze zeiden immers dat ze een overtuigend bewijs van hun bekwaamheid zouden leveren. Ik denk dat zij het eerst nodig vonden de draak met je te steken.
- d Maar nu, Euthydemos en Dionusodoros, is het mooi geweest. Laat nu maar eens zien hoe ge deze jongen kunt overtuigen dat hij wijsheid en deugdzaamheid moet betrachten. Maar eerst zal ik u tweeën aangeven hoe ik het zelf zou aanpakken en hoe het zou moeten klinken. Mocht ge vinden dat ik dat een beetje typisch en komisch doe,
- e lach me dan niet uit. Omdat ik namelijk zo graag uw wijsheid wil horen, waag ik het erop te improviseren. Gaat dus niet lachen als gij mij hoort spreken en laat uw leerlingen dat ook niet doen.
- En jij, zoon van Axiochos, antwoord mij: Willen alle mensen eigenlijk wel dat het hun goed gaat? Of is dat nu zo'n belachelijke vraag waar ik bang voor was? Alleen zoiets te vragen, is immers al dom. Want wie wil niet dat het hem goed gaat?
- 279 a - Geen mens, zei Kleinias.
- Goed, sprak ik en vervolgde: Als we dus willen dat het ons goed gaat, hoe bereiken we dat dan? Doen we dat door goede dingen te bezitten? Of is dit een nog onnozeler vraag dan die van daarnet? Want het is duidelijk, dunkt me, dat ook dit vanzelf spreekt. Hij was het daarmee eens.
- Wat is nu eigenlijk goed voor ons? Of is deze vraag helemaal niet moeilijk voor een respectabel man en schudt hij het antwoord zo uit zijn mouw? Want iedereen kan ons vertellen dat rijkdom goed is, of niet?
- Jazeker, zei hij.
- En ook gezond, mooi en lenig zijn?
- b Daarmee stemde hij in.
- Verder is het duidelijk dat goede afkomst, talenten en een goede naam goede zaken zijn.
- Dat vond hij ook.
- Wat hebben we verder nog voor goeds, vroeg ik. Hoe staat het met maat, rechtvaardigheid en moed? Bij Zeus, Kleinias, denk je dat we er juist aan doen die onder de goede dingen te rangschikken, of niet? Misschien maakt iemand daar bezwaar

- tegen; hoe denk jij erover?
- Het zijn goede dingen, antwoordde Kleinias.
- c - Goed, ging ik verder, in welke klasse zullen we wijsheid plaatsen? Bij het goede, wat vind je?
- Ja, bij het goede.
 - Denk eens na of we niet iets goeds over het hoofd zien dat ook de moeite waard is.
 - Volgens mij niets, antwoordde Kleinias.
- Toen schoot me iets te binnen en ik zei:
- Bij Zeus, daar hadden we bijna de belangrijkste van alle goede zaken vergeten.
 - Wat dan? vroeg hij.
 - Geluk, Kleinias. Alle mensen, ook de totaal onbeduidende, zeggen dat dit het grootste goed is.
 - Dat klopt, antwoordde hij.
- Maar toen ik er nog eens over nadacht, zei ik:
- d - Bijna hadden wij ons belachelijk gemaakt voor onze gasten, zoon van Axiochos.
- In welk opzicht? vroeg hij.
 - Geluk hadden we daarnet al onder de goede dingen gerangschikt, en nu weer.
 - Wat zou dat?
 - Het is natuurlijk een beetje raar om iets dat er al is opnieuw op te voeren en tweemaal hetzelfde te zeggen.
 - Wat bedoelt ge daarmee? vroeg hij.
 - Wijsheid is immers geluk, zei ik; dat kan zelfs een kind begrijpen.
- e Daar stond hij van te kijken, zo jong en onnozel is hij nog. Toen ik zijn verbazing bemerkte, zei ik:
- Besef je niet, Kleinias, dat voor succes in het fluitspel de fluitisten de beste kans maken?
- Dat beaamde hij.
- Geldt dat dan ook niet voor onderwijzers met betrekking tot letters schrijven en lezen?
 - Beslist.
 - En verder, als we kijken naar de gevaren op zee. Zijn het volgens jou niet de bekwame kapiteins die het er het beste van afbrengen?
 - Ja, natuurlijk.
 - En als je aan een veldtocht deelneemt, met wie beproef je dan liever je geluk, met een bekwame of een onbekwame veldheer?
 - Met een bekwame.
 - En als je ziek bent? Bij wie zoek je dan liever je heil, bij een onbekwame of een bekwame dokter?
 - Bij een bekwame.
- 280 a - Je vindt dus, zei ik, dat je beter af bent met een bekwaam dan met een onbekwaam mens.
- Daar was hij het mee eens.
- Deskundigheid zorgt er dus in alle gevallen voor dat het de mensen goed gaat. Iemand die deskundig is, zal geen fouten maken, maar eerder het juiste doen en slagen. Anders zou het toch geen deskundigheid zijn?
- b Ten slotte werden wij het er op een of andere manier over eens dat het in hoofdzaak hierop neerkomt: als er deskundigheid is, heeft iemand daarbij niet ook nog geluk nodig. Toen wij dat met elkaar eens geworden waren, begon ik hem opnieuw te vragen

- hoe wij nu dachten over onze antwoorden van zoëven.
- Want, zei ik, wij vonden allebei dat wij gelukkig zijn en het goed maken, als wij over veel goede dingen beschikken.
 - Dat beaamde hij.
 - Zijn wij met die goede dingen gelukkiger, als wij daar baat bij hebben of niet?
 - Als wij er baat bij hebben.
- c - En zou iets ons baten, als wij het alleen maar bezaten en niet gebruikten? Als wij bijvoorbeeld veel voedsel hadden, maar niet aten, of drank, maar niet dronken. Zouden wij daar iets aan hebben?
- Natuurlijk niet, zei hij.
 - Neem nu bijvoorbeeld een vakman. Als hij over alle middelen zou beschikken die speciaal bij zijn vak horen, maar deze niet gebruikte, zou het hem dan door dat bezit alleen voor de wind gaan omdat hij alles heeft wat een vakman nodig heeft? Een timmerman bijvoorbeeld, als hij kan beschikken over alle mogelijke gereedschap en volop hout, maar niet timmert, wat heeft hij dan voor baat bij alles wat hij heeft?
- d - Geen enkele, natuurlijk.
- En als iemand nu eens rijk zou zijn en al die goede dingen zou bezitten waar we het zojuist over hadden, maar er geen gebruik van maakte, kan hij dan gelukkig zijn alleen door het te bezitten?
 - Helemaal niet, Sokrates.
 - Het lijkt er dus op dat wie gelukkig wil zijn, die dingen niet alleen moet bezitten, maar ze ook moet gebruiken. Anders heb je er niets aan.
 - Dat is waar.
- e - Dus, Kleinias, nu hebben we twee voorwaarden om een mens gelukkig te laten zijn: het bezit van goede dingen en het gebruik ervan.
- Dat denk ik ook.
 - Nog een vraag, zei ik. Moet hij ze juist gebruiken of niet?
 - Jawel.
 - Uitstekend, zei ik, want ik denk dat verkeerd gebruik veel nadeliger is dan geen gebruik. In het eerste geval geschiedt er kwaad; in het andere geval geen goed, maar ook geen kwaad; zo is het toch?
 - Dat vond hij ook.
 - Welnu, is bij de bewerking en het gebruik van hout kennis van het timmeren niet de enige garantie voor juist gebruik?
- 281 a - Natuurlijk, zei hij.
- Ook in de meubelbewerking heb je kennis nodig voor de juiste afwerking.
 - Dat is zo.
 - Nu dan, zei ik, als het gaat om de dingen des levens waar we het straks over hadden, dus rijkdom, gezondheid en schoonheid, dan is voor een juist gebruik daarvan kennis nodig om je de weg te wijzen en je zo nodig te corrigeren in een praktische situatie, of niet soms?
- b - Ja, zei hij, kennis is nodig.
- Dus niet alleen goede omstandigheden, maar ook goede handelingen varen blijkbaar mee in het kielzog van kennis, wat je ook ambieert en wat je ook doet.
 - Daar was hij het mee eens.
 - Maar mijn lieve hemel, zei ik, wat voor nut heeft bezit dan zonder bezonnenheid en wijsheid? Heeft een mens iets aan veel bezit en veel mogelijkheden, als hij er niet mee

- c om weet te gaan, of is hij dan met minder beter af? Bekijk het eens zo. Zou hij met minder mogelijkheden niet minder fouten maken? En zou hij door minder fouten te maken niet al te veel kwaad aanrichten? En zou hij door niet al te veel kwaad aan te richten ook zelf niet al te ongelukkig zijn?
- Uiteraard, zei hij.
 - Wie heeft er minder mogelijkheden, de arme of de rijke?
 - De arme, zei hij.
 - De zwakke of de sterke?
 - De zwakke.
 - De gewone man of een man van aanzien?
 - De gewone man.
 - En heeft iemand die dapper is en matig, soms minder mogelijkheden dan een lafaard?
 - Integendeel, de lafaard heeft minder mogelijkheden, zei hij.
 - Maar de luie wel minder dan de ijverige?
 - Dat is zo.
- d - De langzame kan ook minder dan de snelle, en iemand die slecht ziet en hoort, kan ook minder dan iemand met scherpe zintuigen, nietwaar?
- Over al dat soort zaken werden wij het eens. Ik zei:
- Het komt er dus vooral op neer, Kleinias, dat al die dingen die we daarstraks goed hebben genoemd, niet zozeer goed zijn op zichzelf, want het ziet er eerder naar uit dat die goede dingen onder invloed van onwetendheid meer kwaad aanrichten dan hun tegendeel, omdat ze in slechte handen meer kwaad kunnen. Maar onder invloed van bezonnenheid en wijsheid hebben ze navenant betere gevolgen. Op zichzelf zijn ze dus neutraal.
- e - Het lijkt erop dat het is zoals ge zegt, zei hij.
- En er valt uit het gesprokene alleen maar te concluderen dat er niets goeds of kwaads bestaat, op twee uitzonderingen na: wijsheid is goed, en onwetendheid slecht. Daar was hij het mee eens.
- 282 a - Laten we nog eens verder kijken, zei ik. We willen immers allemaal gelukkig zijn en blijkbaar worden we dat door de juiste handelingen. Juist handelen met goed gevolg kunnen we pas door kennis. Daarom, zo lijkt het, moet iedereen zich erop voorbereiden zo veelzijdig mogelijk te zijn. Is het niet?
- Ja, zei hij.
- b - En als iemand meent dat hij van zijn vader vooral die veelzijdigheid zou moeten krijgen in plaats van bezit, ook van zijn leermeesters, van zijn vrienden in het algemeen en speciaal van hen die zeggen hem lief te hebben, maar ook van vreemden en stadgenoten, dan is het helemaal niet erg, Kleinias, dat hij hun daarom bidt en smeekt. En het moet hem ook niet kwalijk worden genomen, als hij daarvoor een dienaar of zelfs een slaaf moet worden van een minnaar van wie dan ook; en dat hij uit verlangen naar kennis bereid is iedere dienst te vervullen, mits die eerbaar is. Vind je dat ook niet?
- c - Dat klinkt mij goed in de oren, zei hij.
- Tenminste, als veelzijdigheid iets is wat je kunt aanleren, zei ik, en niet iets wat de mensen vanzelf komt aanwaaien. Want dat hebben we nog niet onderzocht en daar zijn jij en ik het nog niet over eens.
 - Ik denk dat het te leren is, Sokrates, zei hij.
- Verheugd daarover zei ik:

- Goed gesproken, mijn beste jongen, gelukkig verlos je me van een langdurig onderzoek naar de vraag of veelzijdigheid in de zin van wijsheid wel of niet te leren is.
- d En nu je denkt dat deze te leren is en alleen wijsheid een mens gelukkig en tevreden maakt, moet je er wel aan toevoegen dat een mens de wijsheid moet liefhebben en dat jij daar ook naar streeft.
- Nou en of, Sokrates, dat ben ik vast van plan, zei hij. Ook dat hoorde ik met genoeg en ik zei tot Dionusodoros en Euthydemos:
- Dit is het voorbeeld van een inspirerende trant van spreken zoals ik die graag hoor, al was het misschien wat onbeholpen en moeizaam, met veel omhaal van woorden. Maar wil een van u beiden ons nu eens een voorbeeld geven hoe een vakman dit aanpakt? Als ge dat niet wilt, ga dan verder waar ik ophield en maak de jongeman duidelijk of het nodig is dat hij alle kennis verwerft, of dat het leren van een bepaald vak voldoende is om een wijs en gelukkig mens te zijn. En leg hem dan uit welk vak dat is. Want ik zei het al: er is ons veel aan gelegen dat deze jongeman een wijs en goed mens wordt.
- 283 a Dat heb ik gezegd, Kritoon. Meteen daarna ging ik opletten wat er verder zou gebeuren. Ik wachtte af hoe ze het betoog zouden aanpakken en de jongen zouden gaan uitvragen over wijsheid en deugd.
- De oudste, Dionusodoros, nam het eerst het woord en ons aller blik was gericht op hem, vol verwachting van een wonderbaarlijk betoog dat weldra zou komen. En dat kwam ook. Want, Kritoon, wonderbaarlijk was het betoog van de man inderdaad, en het was zeker de moeite waard te horen hoe dat aanzette tot deugd.
- b - Vertel me eens, Sokrates, zei hij, en gij allen die de wens te kennen geeft dat de jongen hier wijsheid verwerft, maakt ge maar een grapje of is het echt waar en wilt ge dit werkelijk?
- Nu besepte ik dat hij ons voor grapjassen had versleten, toen we hem die jongen voor een gesprek hadden aanbevolen en dat hij daarom nu wat schertste en ons niet serieus nam. Die overweging deed mij hem er nog eens van overtuigen dat het ons wel degelijk ernst was. Daarop zei Dionusodoros:
- c - Zorg dan maar, Sokrates, dat ge niet hoeft terug te komen op wat ge nu zegt.
 - Ik weet wat ik zeg, zei ik, ik zal er heus niet op terugkomen.
 - Goed dan, zei hij, ge wilt hem, naar ge zegt, dus wijs laten worden.
 - Inderdaad.
- d - Maar is Kleinias niet al wijs? Zelf zegt hij van niet, omdat hij geen opschepper wil zijn. En gij, sprak hij, geeft de wens te kennen dat hij wijs wordt en niet onwetend blijft.
 Dat waren we met hem eens.
 - Dus niet zoals hij is, wilt ge hem, maar zoals hij moet worden?
 Bij die woorden raakte ik in de war; hij maakte daar gebruik van en zei:
 - Maar als ge hem anders wilt, en niet zoals hij nu is, wenst ge hem blijkbaar dood! Dat zijn wel bijzonder waardevolle vrienden en minnaars, zeg, die er vooral op uit zijn hun pupil om zeep te helpen.
- e Nu voelde Ktesippos zich genomen, want het ging om zijn vriend, en hij zei:
 - Zeg, vreemde vogel uit Thourioi, het is misschien wel niet netjes, maar ik zou haast zeggen: wat je zegt ben je zelf. Om over een vriend van mij en de anderen hier zo'n leugenverhaal op te dissen, alsof ik hem dood zou wensen! Dat is godgeklaagd.
 - Wat denkt ge, Ktesippos, is liegen eigenlijk wel mogelijk, vroeg Euthydemos.
 - Nou en of, zei hij, ik ben toch niet gek!

- 284 a - Door het te hebben over wat er nu aan de orde is, of niet?
 - Door het daarover te hebben natuurlijk, zei hij.
 - Maar als men het daarover heeft, spreekt men toch alleen maar daarover, en over niets anders?
 - Hoe zou het anders moeten, zei Ktesippos.
 - Men spreekt dan alleen over het bestaan van een ding afzonderlijk, los van al het andere.
 - Inderdaad.
 - Wie zo spreekt, heeft het over iets dat bestaat, nietwaar?
 - Ja.
- b - Wie spreekt over iets dat bestaat en over het bestaande in het algemeen, spreekt over de werkelijkheid. Neem bijvoorbeeld Dionusodoros; hij spreekt over het bestaande in het algemeen en heeft het daarmee over de werkelijkheid zonder iets onjuists over u te zeggen.
 - Inderdaad, zei Dionusodoros.
 - Maar het feit dat iemand de waarheid zegt, Euthydemos, sprak Ktesippos, betekent nog niet dat hij het over het bestaande heeft.
 Hierop zei Euthydemos:
 - Maar als iets niet bestaat, dan is het er toch niet?
 - Inderdaad, dan is het er niet.
 - Dus als het niet bestaat, is het ook nergens.
 - Nee, nergens.
 - En kun je met het niet bestaande zo omgaan, dat het toch gaat bestaan, ook al is het nergens?
 - Dat lijkt mij niet, zei Ktesippos.
 - Hoe zit dat dan? Doen redenaars die een menigte toespreken, dan niets?
 - Natuurlijk doen die iets, zei hij.
- c - Goed, ze doen iets, maar ontstaat er ook iets door?
 - Ja.
 - Dus spreken is een handeling waardoor iets ontstaat? Daar was Ktesippos het mee eens.
 - Dan spreekt dus niemand ooit over iets dat niet bestaat, omdat er iets door ontstaat. We waren het erover eens dat je niet iets kan maken dat niet bestaat, dus is volgens u ook liegen onmogelijk. En wanneer Dionusodoros spreekt, spreekt hij waarheid over iets dat bestaat.
 - Lieve God, ja, Euthydemos, zei Ktesippos, op de een of andere manier spreek je natuurlijk altijd over iets dat bestaat, maar daarom nog niet wat het werkelijk is.
- d - Hoezo, Ktesippos, vroeg Dionusodoros, bestaan er dan mensen die spreken over de dingen zoals ze werkelijk zijn?
 - Natuurlijk, zei hij, er zijn voortreffelijke mensen, en die spreken ook de waarheid.
 - Maar, vroeg nu de ander weer, zijn goede dingen dan goed en slechte dingen slecht? Dat vond hij wel.
 - En ge vindt ook dat voortreffelijke mensen dingen zeggen zoals ze werkelijk zijn?
 - Ja.
 - Dus noemen behoorlijke mensen slechte dingen ook slecht, ze zeggen immers hoe het werkelijk is?
- e - Mijn hemel ja, zei Ktesippos, natuurlijk, als ze over slechte mensen spreken. En past

- gij maar op dat ge niet ook op die manier bij hen over de tong gaat! Want ge moet heel goed begrijpen dat behoorlijke mensen slechte dingen zeggen over slechte mensen. Waarop Euthydemos zei:
- En over grote mensen spreken ze dan zeker groot en over vurige mensen vurig?
 - Zo is het inderdaad, vond Ktesippos, en over mensen die koud zijn hebben ze naar hun eigen zeggen ook ijskoud kille dingen te zeggen!
 - Bespottelijk, vond Dionusodoros het, dit is pure laster!
 - Geen haar op mijn hoofd, aldus Ktesippos, ik ben immers zeer op u gesteld, maar als vriend maak ik u er wel op attent dat u zich in mijn bijzijn nooit meer van die
- 285 a grofheden moet permitteren, als zou ik mensen die ik acht boven alles en iedereen, hun graf in wensen! Omdat ik merkte dat het steeds meer ging spannen, begon ik grapjes met Ktesippos te maken en zei:
- Ktesippos, als onze gasten zo vriendelijk zijn ons iets te willen meedelen, moeten we dat volgens mij aanvaarden, en niet vallen over een woord. Zij weten mensen blijkbaar zo van de wijs te brengen, dat slechte en onverstandige mensen veranderen in goede en
- b verstandige. We laten het daar of ze dit nu zelf hebben ontdekt of van een ander deze speciale vorm van dood en verderf hebben geleerd, waarmee ze iemand die slecht is, laten sterven en hem als goed herboren laten worden. Als zij dat kunnen... Maar het is duidelijk dat zij het kunnen; ze zeiden immers dat hun pas ontdekte kunst erin bestond dat ze slechte mensen goed konden maken. Laten we hen dus geloven. Ze mogen van ons de jongeman laten sterven en hem verstandig maken, en ons allemaal erbij. Als
- c jullie jongeren bang zijn, ben ik wel proefkonijn. Ik ben toch al oud, ik neem het risico wel en geef me over aan Dionusodoros als aan Medea uit Kolchis. Hij mag me doden als hij wil, in de pan hakken en doen waar hij zin in heeft; alleen: hij moet me goed maken.
- Daarop zei Ktesippos:
- Ik ook, Sokrates, ik ben ook bereid me uit te leveren aan onze gasten, zelfs als ze me
- d nog verder gaan villen dan ze tot dusver deden, op voorwaarde dat mijn huid niet zoals bij Marsuas zijn einde vindt als wijnzak maar als deugdzame goedgezak. Toch denkt Dionusodoros hier dat ik boos op hem ben. Maar ik ben niet boos, ik protesteer alleen tegen opmerkingen aan mijn adres die ik niet juist vind. Tegenspreken moet ge niet verwarren met schelden, want, mijn waarde Dionusodoros, schelden is iets heel anders. Toen zei Dionusodoros:
- Ge zit te redeneren of er zo iets als tegenspreken bestaat, Ktesippos.
- e - Maar dat is wel degelijk zo, zei deze. Of denkt ge van niet, Dionusodoros?
- In ieder geval kunt ge niet bewijzen, zei hij, dat ge ooit iemand een ander hebt horen tegenspreken.
 - Niet? Luister maar eens of ik dat kan. Let op: Ktesippos spreekt Dionusodoros tegen.
 - Houdt ge u werkelijk aan uw woord?
 - Zeker.
 - Daar gaan wij dan, zei Dionusodoros. Bestaat er voor alles een woord?
 - Zeker.
 - Een woord dat aangeeft hoe het is, of hoe het niet is?
- 286 a - Hoe het is.
- Ja, ge zult u immers herinneren, Ktesippos, dat we zoeven al hebben aangetoond dat je niet kunt spreken over iets dat niet bestaat. Dat is wel gebleken.
 - Wat heeft dat ermee te maken, vroeg Ktesippos, daarom kunnen wij beiden elkaar

- toch wel tegenspreken?
- Hoe kan dat nu, vroeg Dionusodoros, als wij het allebei over hetzelfde hebben, gebruiken wij immers dezelfde woorden!
 - Dat moest hij toegeven.
- b - Maar als wij iets geen van beiden bij de naam noemen, dan zouden wij elkaar kunnen tegenspreken. Of zullen wij zeggen dat wij in dat geval eigenlijk geen van tweeën over de zaak in kwestie spreken?
- Ook daar was Ktesippos het mee eens.
- En nu iets anders: als ik het over het ene heb en gij over iets anders, spreken wij elkaar dan tegen? Of spreek ik in zo'n geval ergens over en gij helemaal niet? Hoe kan iemand die het ergens over heeft, worden tegengesproken door iemand die het er helemaal niet over heeft?
- Daar had Ktesippos niet van terug. Maar ik verbaasde mij over de redenering en zei:
- c - Wat bedoelt ge toch, Dionusodoros? Natuurlijk heb ik dit soort argumentatie al vaak door veel mensen horen bezigen - ook de volgelingen van Protagoras en anderen voor zijn tijd gebruikten haar veel. Maar ik vind het altijd een beetje eigenaardig, want bij zo'n denktrant ondergraaft men niet alleen anderen, maar ook zichzelf. Ik denk dat ik van u het beste kan horen hoe het nu werkelijk in elkaar zit. Er bestaat niet zoiets als onwaarheid. Dat is toch wat uw betoog aangeeft, of niet? Je spreekt waarheid of je spreekt niet.
- d Dat beaamde hij.
- Onwaarheid spreken bestaat dus niet; maar onwaarheid denken wel?
 - Nee, dat ook niet.
 - Dus in het denken bestaat eigenlijk geen onwaarheid?
 - Nee.
 - Dan bestaat onwetendheid dus ook niet, net zo min als onwetende mensen. Of als er toch onwetendheid bestaat, noemt ge dat dan liegen?
 - Zeker, zei hij.
 - Maar liegen bestond niet, zei ik.
 - Nee, zei hij.
 - Is het nou gewoon om iets te zeggen, Dionusodoros, dat ge met dit verhaal komt aanzetten, om zomaar iets raars te berde te brengen, of denkt ge werkelijk dat er geen onwetende mensen bestaan?
- e - Spreek me maar tegen, zei hij.
- Hoe kan dat nu; bestaat er dan zoiets als tegenspreken? Je kunt toch niet liegen?
 - Dat is zo, zei Euthydemos.
 - Maar, zei ik, dat was toch de uitdaging van Dionusodoros om hem tegen te spreken. Hoe kun je iemand uitdagen tot iets dat niet bestaat? Ge daagde me toch uit? Ach, Euthydemos, zei ik, al die slimmigheden, daar begrijp ik helemaal niets van, want ik
- 287 a ben nogal traag van begrip. En wie weet, ligt de volgende vraag nog meer voor de hand. Het spijt me, maar hier komt hij dan: Als er geen liegen is noch geloof in leugens noch onwetendheid, dan is er toch ook geen vergissing mogelijk, als we handelen? Want dan is er niemand die zich vergist, als hij iets doet. Redeneren jullie zo niet?
- Zeker, zei hij.
 - Dan nu de hamvraag, zei ik. Als wij geen fouten maken als we handelen, als we spreken en als we nadenken, als dat zo is, waarin zijn jullie dan in 's hemelsnaam nog leraren? Zeiden jullie daarstraks niet dat jullie zo goed les geven aan degene die dat
- b

- wil?
- Och, och, Sokrates, zei Dionusodoros op zijn beurt, zijt ge nu zo oud en kinds, dat ge u wel herinnert wat we in het begin zeiden, en wie weet ook nog wat ik een jaar geleden heb gezegd, maar dat ge tegen de argumenten van dit ogenblik niets weet in te brengen?
 - Ach, zei ik, die zijn veel te moeilijk, en dat snap ik ook wel, want ze zijn afkomstig van wijze mensen. En dat laatste wat ge zegt, dat is zeker zo moeilijk. Weet ik er niets tegen in te brengen? Wat bedoelt ge daarmee, Dionusodoros? Bedoelt ge dat ik hem
 - c blijkbaar niet kan tegenspreken? Vertel eens, wat bedoelt ge dan wel met die uitspraak dat ik niets tegen zijn argumenten weet in te brengen?
 - Tegen wat gij zegt, zei hij, valt trouwens wel degelijk iets in te brengen. Geef maar antwoord.
 - Voordat gij iets hebt gezegd, Dionusodoros? zei ik.
 - Geeft ge geen antwoord? zei hij.
 - Is dat dan eerlijk?
 - Zeer zeker is dat eerlijk, zei hij.
 - Waarom dan wel? zei ik. Vast en zeker omdat gij de grote expert zijt in dit steekspel
 - d met woorden, en weet wanneer ge moet antwoorden en wanneer niet. En nu zegt ge geen woord meer, omdat ge weet dat ge het nu moet laten, nietwaar?
 - Ge spreekt onzin, zei hij, in plaats van antwoord te geven. Kom, beste kerel, geef mij nu eens netjes antwoord, want ge geeft toe dat ik wijs ben.
 - Ja, dan moet ik wel gehoorzamen, zei ik, ik heb blijkbaar geen keus. Gij zijt immers de baas. Vraag maar op.
 - Wat denken kan, is dat bezielde of onbezielde?
 - Bezielde.
 - Kan een uitdrukking denken, volgens u? zei hij.
 - Mijn hemel, nee.
 - e - Waarom vroeg ge daarnet dan wat de bedoeling was van wat ik zei?
 - Gewoon omdat ik zo dom was me te vergissen, zei ik. Of vergiste ik me niet en heb ik
 - 288 a toch gelijk, als ik zeg dat woorden een bedoeling hebben? Wat denkt ge, heb ik gelijk of niet? Als ik gelijk heb, kunt ge met al uw wijsheid niets tegen me inbrengen, want dan hebt ge geen argumenten. Maar als ik ongelijk heb, is het niet waar dat je geen fouten kunt maken, zoals gij beweert. En dit heeft niets te maken met wat ge vorig jaar hebt gezegd. Nee, Euthydemos en Dionusodoros, zei ik, het lijkt erop alsof we nu geen stap verder komen, terwijl we eerder zo goed konden redeneren. Met al uw techniek hebt ge voor dit probleem nog geen oplossing gevonden, ondanks uw fantastisch geschermd met woorden.
 - Toen zei Ktesippos:
 - b - Mannen uit Thourioi of uit Chios of waar ge ook vandaan komt en hoe ge u ook wilt noemen, ge praat maar wat in de ruimte.
 - Omdat ik bang was dat het toch op een scheldpartij zou uitlopen, suste ik Ktesippos weer:
 - Ik zei het daarnet al tegen Kleinias, Ktesippos, en nu ook tegen u, dat ge niet begrijpt dat dat vertoon van techniek van de vreemdelingen bedoeld is om ons te overbluffen. Ze doen helemaal niet hun best om ons iets uit te leggen, maar ze goochelen maar een beetje met woorden zoals Proteus, een Egyptische sofist. Laten wij daarom doen zoals
 - c Menelaos en deze beide mannen niet laten gaan voordat zij ons getoond hebben waar zij zich nu echt mee bezighouden. Ik denk dat zij met iets heel bijzonders naar voren

- komen, zodra zij serieus worden. Laten wij hun vragen, bidden en smeken open kaart te spelen. Ik denk dat ik hun nogmaals ga voordoen hoe ik het graag zou willen hebben.
- d Daarom zal ik, zoveel als in mijn vermogen ligt, de draad opnemen waar we die hebben afgebroken; dit alles om ze ertoe te brengen uit respect voor en deernis met mijn ernstige poging ook zelf serieus te worden.
- Kleinias, zei ik, help me eens, waar waren we ook al weer gebleven? Volgens mij was het ongeveer zo. Wij waren het erover eens dat men de wijsheid moet liefhebben; dat was het laatste, of niet?
- Ja, zei hij.
- En deze liefde voor de wijsheid bestaat in het verwerven van kennis. Is dat niet zo? zei ik.
- Ja, zei hij.
- e - Welke kennis moeten we dan verwerven; als het goed is toch kennis waar we iets aan hebben?
- Zeker, zei hij.
- En hebben we er iets aan, als we na vele omzwervingen uit kunnen vinden waar op aarde het meeste goud ligt begraven?
- Misschien, zei hij.
- Maar daarnet hebben we vastgesteld, zei ik, dat dit helemaal geen nut heeft, ook al vergaren we al het goud zonder enige moeite en zonder te hoeven graven. Zelfs al zouden we weten hoe we steen in goud kunnen veranderen, dan nog is die kennis van
289 a geen enkele waarde. Want als we niet weten wat we met goud moeten doen, dan hebben we er niets aan; zo was het toch!
- Dat herinner ik me heel goed, zei hij.
- Waarschijnlijk heeft de deskundigheid van een koopman of een arts of van welke vakman dan ook geen zin, als je niet weet hoe je ermee kunt werken. Is het niet? Daar was hij het mee eens.
- b - En als er zoiets bestond als een methode om je onsterfelijk te maken, dan zouden zij daar ook niets aan hebben, als we niet wisten wat we met die onsterfelijkheid moesten doen; althans, dat kunnen we opmaken uit wat we hiervoor gezegd hebben. Daar waren we het allemaal mee eens.
- We hebben dus een soort kennis nodig, mijn beste jongen, zei ik, waarmee we iets kunnen verwerven en tevens moeten we weten hoe we het verworvene kunnen gebruiken.
- Daar lijkt het op, zei hij.
- Blijkbaar gaat het dus om meer dan alleen de deskundigheid om een lier of iets
c dergelijks te bouwen. Want daarvoor is een heel andere techniek nodig dan voor het bespelen. Een lier bouwen is immers iets heel anders dan een lier bespelen. Of niet soms?
- Dat beaamde hij.
- En het gaat dus ook niet alleen om het bouwen van een fluit; dat is net zoiets. Ook daar was hij het mee eens.
- Maar wacht eens even, zei ik, als we eens redevoeringen leerden maken, worden we daar misschien gelukkiger van?
- Ik denk van niet, zei Kleinias er tussendoor.
- d - Waarom niet? zei ik.
- Ik zie, zei hij, dat bepaalde schrijvers hun inzichten niet weten waar te maken die ze

- toch zelf hebben ontworpen. Dat geldt ook voor lierbouwers en hun lieren; ook in die sector weten anderen hoe ze gebruik moeten maken van wat ontworpen is en deze zijn weer niet bij machte zo'n ontwerp te maken. Zo wordt duidelijk dat ook in de wereld van de taal naast de kunst woorden te scheppen de kunst bestaat de woorden te gebruiken.
- e - Je hebt, zei ik, heel overtuigend aangetoond dat men niet veel heil moet verwachten van het leren schrijven van redevoeringen. Toch hoopte ik dat ergens in deze materie de kennis zou opduiken waar we de hele tijd naar zoeken. Want als ik met dat soort redenaars te maken krijg, Kleinias, krijg ik steeds meer bewondering voor hen, om hun grote ontwikkeling en hun kennis van zaken die ongetwijfeld van goddelijke oorsprong is en zeer verheven. Dat is ook helemaal niet zo vreemd; want in zeker opzicht is het inderdaad toverij en daar doet het ook nauwelijks voor onder. Met toverij bezweer je immers slangen, spinnen, schorpioenen en allerlei wilde dieren en ziekten, met de redenaarskunst bezweer en bespeel je rechters, volksvertegenwoordigers en andere groeperingen; of zie je dat anders? vroeg ik.
- 290 a - Nee, zo zie ik het ook.
 - Waar kunnen we ons heil dan nog zoeken, vroeg ik, in welk vak?
 - Ik zou het niet weten, zei hij.
 - Dan heb ik, geloof ik, nog iets gevonden, zei ik.
 - Wat dan? wilde Kleinias weten.
- b - Mij lijkt het ambt van bevelhebber veruit het beste van alle ambten, en de weg bij uitstek om gelukkig te worden.
 - Dat lijkt mij niet.
 - Waarom niet? wilde ik weten.
 - Het is een soort jagen op mensen.
 - Nou en? vroeg ik toen weer.
 - Aan de jacht valt weinig meer te beleven dan het jagen en overmeesteren van de buit, want zijn jagers daar eenmaal de baas over, dan weten ze er verder niets mee te beginnen; jagers en vissers geven hun buit door aan koks. Of neem meetkundigen, sterrenkundigen en rekenaars. Ook dat zijn uiteindelijk jagers. Niemand van hen doet verder iets met de meetkundige figuren waarvan ze wel ontdekt hebben wat ze zijn, maar niet weten wat ze er verder mee aan moeten dan erop te jagen; hun jachtbuit overhandigen ze aan de denkers om er verder mee te spelen, althans als deze niet op hun achterhoofd gevallen zijn.
- c - Wat heb je dat mooi en knap geformuleerd, Kleinias, zei ik, maar is het ook zo?
 - Absoluut. En bij bevelhebbers is het van hetzelfde laken een pak: wanneer ze een stad of een leger hebben veroverd als jachtbuit, geven ze die over aan de politici. Zelf weten ze immers niets te beginnen met wat ze hebben nagejaagd; net zoals de vogelvangsters hun jachtbuit doorgeven aan de fokkers. Dus, zei hij, als we verlegen zitten om een vak waarin iets kan worden aangevangen met wat is verworven of nagejaagd, en als het dan ook nog iets moet zijn waar heil van kan worden verwacht, dan moeten we toch op zoek naar een ander ambt dan dat van bevelhebber.
- d - *Kritoön*: Wat zegt ge daar, Sokrates, kwam dat uit de mond van die jongen?
Sokrates: Geloofst ge dat niet, *Kritoön*?
Kritoön: Mijn hemel nee, want als hij dat gezegd heeft, begrijp ik niet waarom hij dan nog Euthydemos of iemand anders nodig heeft voor zijn opvoeding.
Sokrates: Wacht eens even, was het niet Ktesippos die het zei? Ik weet het niet precies

- meer.
- 291 a *Kritoön*: Waarom Ktesippos?
Sokrates: Ik weet in ieder geval wel dat het niet Euthydemos of Dionusodoros was die zo sprak. Maar, geniale Kritoön, was er eigenlijk niet een hoger wezen aan het woord? Want dat ik het heb gehoord, weet ik zeker.
Kritoön: Ja, vast en zeker, Sokrates, een hoger wezen, dat is inderdaad ook mijn indruk, een veel hoger wezen zelfs. Maar los daarvan, zijt ge nog verder gaan zoeken naar een bepaald vak? En hebt ge het vak gevonden dat ge op het oog had, of niet?
- b *Sokrates*: Waar hadden we dat vandaan moeten halen, mijn beste? Nee, we waren een stel dwazen, kinderen die vogeltjes proberen te vangen. Telkens dachten we dat we op het punt stonden een aspect van kennis te verschalken, en telkens ontglipte dat ons weer. Maar waarom zou ik u alle bijzonderheden vertellen? Op het moment dat we bij het koningschap waren aangekomen en onderzochten of dit het vak is waar heil van verwacht kan worden, zaten we in een doolhof: we dachten dat we al bij de uitgang waren, maar we maakten nog een bocht en ontdekten dat we eigenlijk weer aan het
- c begin waren en nog steeds misten waar we de hele tijd naar zochten.
Kritoön: Hoe gebeurde dat, Sokrates?
Sokrates: Dat zal ik uitleggen. We kregen namelijk het idee dat staatsmanschap en koningschap hetzelfde zijn.
Kritoön: En verder?
Sokrates: Dat bevelhebbers en andere ambtsdragers de zeggenschap over hun eigen voortbrengselen overdragen aan de koningen en staatslieden, omdat zij alleen weten hoe er gebruik van moet worden gemaakt. Het leek ons duidelijk dat dit het vak was dat
- d we zochten, en de oorzaak van de juiste gang van zaken in de gemeenschap, kortom, dat het koningschap - naar het woord van Aischulos - het schip van staat bestuurt en door zijn zorg alles bestiert.
Kritoön: En was dat een goed idee van u, Sokrates?
Sokrates: Dat kunt ge zelf beoordelen, Kritoön, als ge ook onze verdere wederwaardigheden wilt horen. Want later beschouwden we de zaak opnieuw, ongeveer op de manier van: laat eens kijken, brengt het koningschap dat alles bestiert, eigenlijk iets tot stand, of niet? Ja, allicht, zeiden we tegen elkaar. Zoudt ge dat ook niet zeggen, Kritoön?
- e *Kritoön*: Ja.
Sokrates: Wat brengt het dan tot stand? Als ik u bijvoorbeeld zou vragen: Wat is de uitwerking van de geneeskunde en van alles waar de geneeskunde invloed op heeft? Zoudt ge toch zeker antwoorden: gezondheid?
Kritoön: Natuurlijk.
- 292 a *Sokrates*: En hoe is dat bij jullie met de landbouw en alles wat daarbij hoort? Wat is daar de uitwerking van? Zoudt ge niet zeggen dat het ons voedsel oplevert?
Kritoön: Ja.
Sokrates: En wat is de uitwerking van het koningschap? Daar hebt ge misschien zo gauw geen antwoord op.
Kritoön: Bij God nee, Sokrates.
Sokrates: Wij immers ook niet, Kritoön. Een ding kunt ge in ieder geval met zekerheid zeggen: als het geen nut heeft, dan is dit niet wat wij zoeken.
Kritoön: Nee.
Sokrates: Het moet ons dus ten goede komen.

- b *Kritoön*: Zonder twijfel, Sokrates.
Sokrates: En wij waren het toch met elkaar eens, Kleinias en ik, dat het goede niets anders is dan een vorm van kennis.
Kritoön: Ja, dat hebt ge gezegd.
Sokrates: Wij kwamen tot de conclusie dat de diverse voortbrengselen van staatsmanschap - en dat zijn er nogal wat, zoals rijkdom voor de burgers, vrijheid, vrede en rust - op zichzelf niet goed of slecht zijn, maar ze moeten de mensen wijsheid en kennis brengen, willen ze tenminste nuttig zijn en gelukkig maken.
- c *Kritoön*: Dat is zo. Ge vertelde al dat ge het daarover eens was.
Sokrates: Kunnen we nu dan vaststellen dat het koningschap mensen wijs en goed maakt?
Kritoön: Ja, waarom niet, Sokrates?
Sokrates: Alle mensen in ieder opzicht? En daar vloeit dan alle kennis uit voort - zoals schoenen maken, tuinieren en de rest?
Kritoön: Nee, dat denk ik niet, Sokrates.
- d *Sokrates*: Wat voor kennis is het dan? Wat doen wij er dan mee? Het is duidelijk dat die kennis op zichzelf geen goed of slecht resultaat oplevert, maar alleen de kennis op zichzelf. Zullen wij proberen te omschrijven wat dat is en hoe wij het kunnen gebruiken? Kunt ge ermee instemmen, Kritoön, als we zeggen dat die kennis het goede in de mensen naar boven haalt?
Kritoön: Zeker.
Sokrates: En wat betekent dat goede dan voor ons, en hoe werkt het? Of moeten wij zeggen dat het in anderen moet werken en doorwerken in weer anderen? In welk opzicht dit goed is, kunnen wij trouwens nergens uit opmaken: we hebben immers de uitwerking van staatsmanschap, de zogenaamde politiek, als nutteloos afgedaan. Nee, het is gewoon weer het oude liedje. Wat ik al zei, nu weten wij mogelijk nog minder wat die kennis is waar we heil van kunnen verwachten.
- e *Kritoön*: Bij God, Sokrates, ge hebt u flink in de nesten gewerkt!
- 293 a *Sokrates*: Omdat ik in het nauw zat, Kritoön, begon ik zelf, alsof ik het sterrenbeeld Tweelingen^a om bijstand vroeg, die twee luidkeels te smeken om ons, mij en de jongen, uit de stortvloed van woorden te redden en serieus hun best te doen ons duidelijk te maken wat dat voor kennis is die ons in de gelegenheid stelt de rest van ons leven gelukkig te zijn.
Kritoön: En, was Euthydemos bereid u op weg te helpen?
Sokrates: Wat dacht ge! Hij begon dan ook, beste vriend, vol enthousiasme te redeneren en zei:
- b - Zal ik u dan eens uitleggen waar ge de gehele tijd naar aan het zoeken zijt, Sokrates, of zal ik laten zien dat ge het al weet?
- Nee maar, zei ik, kunt ge dat echt?
- Reken maar, zei hij.
- Laat me maar liever zien, zei ik, dat ik het al weet, want dat is voor een man op mijn leeftijd veel gemakkelijker dan te leren.
- Goed, antwoord maar, zei hij. Is er iets dat ge weet?
- Zeker, zei ik, en niet zo'n beetje, al zijn het dan maar kleinigheden.
- Dat is goed genoeg, zei hij. Kan iets volgens u bestaan zonder te zijn zoals het is?
- Dat is godsonmogelijk.
- c - Ge weet dus inderdaad iets, zei hij.

- Ja.
 - Door te weten hebt ge dus kennis.
 - Over dat bepaalde onderwerp wel, natuurlijk.
 - Dat maakt niets uit. Als ge kennis bezit, moet ge toch alles weten.
 - Mijn God, zei ik, er is zoveel dat ik niet weet.
 - Maar als ge niet weet, bezit ge ook geen kennis.
 - Niet over dat onderwerp, beste man, zei ik.
 - Is het daarom minder waar dat ge geen kennis bezit? En zojuist bezat ge die nog wel.
- d Dus in dit ene zelfde opzicht zijt ge weliswaar zoals ge nu eenmaal zijt, maar tegelijkertijd zijt ge dat toch ook weer niet.
- Goed dan, Euthydemos, zei ik, wat ge hebt gezegd is allemaal prachtig, maar hoe komt het dan dat ik nog zoek naar wat ik eigenlijk al weet? Het is toch uitgesloten dat een en hetzelfde tegelijkertijd is en niet is? Als ik een ding weet, moet ik alles weten, want ik kan niet tegelijkertijd weten en niet weten. Als ik alles weet, bezit ik kennis. Is dat nu wat ge te zeggen hebt, is dat uw filosofie?
- e
- Toch spreekt ge uzelf tegen, Sokrates.
 - Maar, Euthydemos, zei ik, zit ge niet in hetzelfde schuitje? Niet dat ik er iets op tegen heb, hoor, om met u en met Dionusodoros, die goede vriend van mij, sloop te gaan. Vertel eens, sommige dingen weet ge wel en andere niet, zo is het toch?
 - Helemaal niet, Sokrates, zei Dionusodoros.
 - Hoe bedoelt ge dat? zei ik. Weet ge dan niets?
 - Integendeel, zei hij.
 - Gezien het feit dat ge iets bepaalds weet, weet ge dus alles, zei ik.
- 294 a
- Alles, ja, zei hij, en ook gij weet alles, als ge één ding weet.
 - Goede genade, zei ik, daar zegt ge me iets. Een groot goed is ons geopenbaard. En alle andere mensen, weten die nu ook alles of niets?
 - Het is immers onmogelijk, zei hij, dat ze het ene wel weten en het andere niet, dus dat ze tegelijkertijd wel en niet weten.
 - Maar wat is er dan wel waar? vroeg ik.
 - Dat iedereen maar één ding hoeft te weten om alles te weten.
- b
- Wel, wel, Dionusodoros, zei ik, ik zie het, nu zijt ge serieus, maar wat was het moeilijk om u zover te krijgen. Dus zelf weet ge ook letterlijk alles? Kunt ge bijvoorbeeld huizen bouwen of schoenen repareren?
 - Zeker wel, zei hij.
 - Dus kunt ge ook schoenen stikken?
 - Nou en of, zei hij, en verzolen kunnen we ze ook.
 - En weet ge ook hoeveel sterren er zijn, en hoeveel zandkorrels?
 - Zeer zeker, zei hij. Ge denkt toch niet dat we daar nee op zeggen?
- Ktesippos viel ons in de rede:
- c
- Prachtig, Dionusodoros, en nu zult ge me het bewijs moeten leveren dat ge de waarheid spreekt.
 - Hoe dan, zei hij.
 - Weet ge hoeveel tanden Euthydemos heeft, en weet Euthydemos hoeveel gij er hebt?
 - Is het niet genoeg, zei hij, dat we u vertellen dat we alles weten?
 - Helemaal niet, zei Ktesippos, geef alleen maar antwoord op deze vraag, en het bewijs is geleverd dat ge de waarheid spreekt. Als ge zegt hoeveel tanden de ander heeft en het ons laat natellen, dan geloven we verder alles.

- d Ze wilden niet, want ze dachten dat we ze voor schut wilden zetten, maar wel beweerden ze van alles en nog wat te weten, als Ktesippos daarnaar vroeg. Ktesippos zette iedere discretie overboord en bleef maar vragen of ze dit wisten of dat, hoe onbeschaamd de vraag ook was. Zij gingen overal manmoedig op in en zeiden dat ze het wisten, alsof ze wilde zwijnen waren die zich in de speren van de jagers stortten.
- e vond het allemaal zo vreemd, Kritoon, dat ik er ten slotte ook toe kwam een vraag te stellen, en wel of Dionusodoros ook alles van dansen afwist. Hij zei:
- Jazeker.
 - Maar, zei ik, ge kunt toch niet zwaarddansen of op een wiel balanceren op uw leeftijd? Zo ver brengt uw kennis u toch niet?
 - Ik zou niet weten waarom niet, zei hij.
 - Maar weet ge alles alleen op dit moment, zei ik, of altijd?
 - Altijd, zei hij.
 - En als pasgeboren kind, wist ge toen ook alles al?
 - Ja hoor, zeiden ze in koor.
- 295 a We zeiden dat we het maar een vreemde zaak vonden. Daarom vroeg Euthydemos:
- Gelooft ge het niet, Sokrates?
 - Ik vind in ieder geval wel, zei ik, dat ge de schijn van wijsheid ophoudt.
 - Maar als ge nu zo goed wilt zijn om antwoord te geven, zei hij, dan zal ik u laten zien dat ge het met al deze schone schijn nog eens zijt ook.
 - Goed, zei ik, ik zal me graag laten overtuigen. Stel dat ik inderdaad ben vergeten dat ik alles weet en gij toont aan dat ik alles altijd wel degelijk heb geweten, dan is dat natuurlijk het mooiste dat me in dit leven kan overkomen.
- b
- Geef mij dan antwoord, zei hij.
 - Vraag maar op.
 - Sokrates, weet gij eigenlijk wel iets?
 - Ja.
 - Weet ge met het instrument waardoor ge kennis hebt, of met iets anders?
 - Met het instrument waardoor ik kennis heb. Ik denk dat ge daarmee de ziel bedoelt, of niet?
 - Schaamt ge u niet, Sokrates, om vragen te stellen als ge ondervraagd wordt?
 - Goed, zei ik, maar wat moet ik dan? Ik wil doen wat ge van mij vraagt. Als ik niet weet wat ge vraagt, wilt ge dan toch dat ik antwoord geef, zonder opheldering te vragen?
- c
- Ge hebt toch wel enig idee van wat ik vraag?
 - Ja, dat wel, zei ik.
 - Antwoord dan maar op wat ge ervan meent te begrijpen.
 - En als gij met uw vraag iets bepaalds op het oog hebt en ik vat het anders op, wat moet ik dan antwoorden? Neemt ge er genoeg mee, als ik niet ter zake antwoord?
 - Ik wel, zei hij, maar gij blijkbaar niet.
 - Maar mijn hemel, ik ga toch niet antwoorden voordat ik begrijp waar het om gaat.
 - Aha, zei hij, gij wilt niet antwoorden op wat ge van mijn vraag begrijpt, omdat ge uzelf graag hoort zwetsen; ge zijt een oude sok.
- d Ik begon te begrijpen dat hij kwaad op me werd, want juist toen hij mij wilde vangen in een web van woorden, kreeg ik hem door. Ik herinner me ook hoe Konnos steeds boos op mij wordt, als ik hem niet gewillig volg. Daarom trekt hij zich ook minder van me

- aan, want ik ben toch onverbeterlijk. Maar omdat ik nu vast van plan was leerling van Euthydemos te worden, leek het mij nodig hem gewillig te volgen, anders zou hij me bot vinden en mij niet als leerling aannemen. Dus zei ik:
- e - Maar Euthydemos, als ge meent dat ik zo moet reageren, dan doe ik dat. Ge kunt immers in ieder opzicht beter debatteren dan een leek als ik. Begin dus maar weer opnieuw.
- Antwoord dan maar, zei hij. Is er iets waarmee ge weet wat ge weet?
- Ja, zei ik, de ziel.
- 296 a - Daar heb je hem weer, zei hij, meer antwoorden dan hem gevraagd wordt. Ik vraag toch niet wat het is, maar of het er is.
- Door gebrek aan oefening heb ik weer meer geantwoord dan nodig is, zei ik. Vergeef het me maar. Ik zal nu heus zonder meer antwoorden dat er iets is waardoor ik weet wat ik weet.
- Is dat altijd hetzelfde of de ene keer dit en de andere keer dat?
- Als ik iets weet, weet ik altijd door hetzelfde.
- Daar doet ge het weer, zei hij. Houd toch op met die toevoegingen.
- b - Ja, maar dat doe ik, omdat dat woord 'altijd' ons in moeilijkheden kan brengen.
- Ons heus niet, zei hij, maar u misschien. Vooruit, antwoord: Weet ge altijd daardoor?
- Altijd, zei ik, ik moet immers het 'als ik weet' weglaten.
- Weet ge dan altijd door dat bepaalde? En weet ge sommige dingen dan daardoor, en andere door iets anders, of weet ge alle dingen door dat eerste?
- Alle dingen door dat eerste, zei ik, als ik ze weet.
- Daar heb je hem alweer, weer dezelfde toevoeging, riep hij uit.
- Goed, ik neem 'als ik ze weet' terug, antwoordde ik.
- c - Nee, ge hoeft niets terug te nemen, zei hij, dat verlang ik helemaal niet van u. Geef me maar antwoord: Kun je het geheel kennen, als je de delen niet kent?
- Wonderlijk genoeg moet dat kunnen, antwoordde ik. Daarop zei hij:
- Voeg dan nu maar toe wat ge wilt: want nu erkent ge eindelijk dat ge alles weet.
- Blijkbaar, zei ik, omdat ik zag dat mijn 'als ik ze weet' geen enkele uitwerking had: Ik weet alles.
- Dan hebt ge toegegeven dat ge ook altijd weet door middel van het instrument
- d waardoor ge weet, als ge weet - of hoe ge het ook noemt. Want ge geeft toe, dat ge altijd alles weet. Dan is het duidelijk dat ge als kind al wist op het moment van geboorte en conceptie, ja, dat ge voor uw eigen geboorte en het ontstaan van hemel en aarde alles al wist, omdat ge nu eenmaal altijd weet. En ik verzeker u, sprak hij, ook in de toekomst zult gij altijd alles weten, omdat ik dat wil.
- Dat moogt ge ook willen, mijn waarde Euthydemos, als het werkelijk zo is als ge zegt, sprak ik. Maar ik ben er niet helemaal zeker van dat dat genoeg zal zijn, als uw
- e broer Dionusodoros dat niet met u wil. Met zijn steun zal het wel lukken. Ik zie overigens niet, ging ik door, hoe ik tegenover u, die zo wonderbaarlijk wijs bent, zou kunnen ontkennen dat ik alles weet; dat was immers uw bewering. Vertel mij daarom, Euthydemos, hoe kan ik ooit beweren dat ik weet dat goede mensen onrechtvaardig zijn? Kom, vertel me, weet ik dat of weet ik dat niet?
- Dat weet ge best, zei hij.
- Wat? vroeg ik.
- Dat goede mensen niet onrechtvaardig zijn.
- 297 a - Allicht, dat weet ik ook wel, zei ik, maar dat vroeg ik niet. Ik vroeg: waar heb ik

- geleerd dat goede mensen onrechtvaardig zijn?
- Nergens, antwoordde Dionusodoros.
 - Dan weet ik dat dus niet, besloot ik.
 - Ge verknoeit de discussie, zei Euthydemos tegen Dionusodoros, straks draait het er nog op uit dat deze man, hoewel hij niet weet, tegelijkertijd onwetend is en wetend. Dionusodoros liep rood aan.
- b
- Waar hebt ge het over, Euthydemos, vroeg ik, vindt ge dat uw broer, die alles weet, het niet bij het rechte eind heeft?
 - Ik een broer van Euthydemos? viel Dionusodoros hem meteen in de rede.
- Ik zei tegen hem:
- Laat me even met rust, mijn beste, zodat Euthydemos me kan uitleggen hoe ik weet dat goede mensen onrechtvaardig zijn; misgun me deze les niet.
 - Uitvluchten, Sokrates, zei Dionusodoros, ge weigert te antwoorden.
- c
- Ja, natuurlijk, zei ik, ik ben al minder sterk dan elk van u apart, dus allicht sla ik op de vlucht voor u samen. Ik kan immers bij lange na niet tippen aan Herakles, die niet opgewassen bleek tegen die eigenwijze Hydra, wier hoofd zo door wijsheid op hol werd gebracht dat als iemand haar hoofd afhakte, er tien voor in de plaats kwamen. Of tegen dat andere hooggeleerde waterbeest dat bij mijn weten nog maar net uit zee was opgedoken en aan land gekropen, of het begon Herakles van opzij al zo te tergen met woorden en knauwen dat deze zijn neef Iolaos te hulp riep, die toen korte metten met dat beest maakte. Maar als onze Iolaos hier zou ingrijpen, zou die ons nog verder van huis brengen.
- d
- Geef dan antwoord, zei Dionusodoros, nu ge uw hart gelucht hebt, want was Iolaos soms meer neef van Herakles dan van u?
 - Het lijkt me het beste, Dionusodoros, zei ik, om u maar te antwoorden, want aan uw gevraag komt nooit een einde, dat staat voor mij als een paal boven water; ge zijt namelijk jaloers en wilt verhinderen dat Euthydemos me dat handigheidje leert.
 - Geef dan antwoord, zei hij.
- e
- Dan is mijn antwoord, zei ik, dat Iolaos een neef was van Herakles, maar voor zover ik kan nagaan, beslist niet van mij. Want Patrokles, mijn broer, was niet zijn vader, en alleen Iphikles, de broer van Herakles, heeft een naam die daarop lijkt.
 - Dus Patrokles is uw broer, zei hij.
 - Inderdaad, zei ik, dat wil zeggen, wij hebben dezelfde moeder, niet dezelfde vader.
 - Hij is uw broer dus en ook weer niet.
 - Hij is niet van dezelfde vader, beste heer, zei ik. Want zijn vader heet Chairedemos, de mijne Sophroniskos.
 - Dus Sophroniskos en Chairedemos zijn beiden vader? vroeg hij.
 - Ja, zei ik, de ene van mij, de andere van hem.
- 298 a
- Maar dan, zei hij, is Chairedemos iets anders dan vader.
 - Dan mijn vader, zei ik.
 - Hij was dus wel vader, maar toch anders? Zijt ge dezelfde als deze steen?
 - Ik ben bang, zei ik, dat gij zegt van wel, maar ik dacht van niet.
 - Dus zijt ge iets anders dan deze steen.
 - Ja, natuurlijk.
 - Dus, ging hij verder, als ge deze steen niet zijt, zijt ge iets anders. Dus als ge anders zijt dan goud, zijt ge geen goud.
 - Dat is waar.

- b
- Maar als Chairedemos anders is dan vader, is hij dus ook geen vader.
 - Dan lijkt hij mij inderdaad geen vader.
 - En wanneer Chairedemos wel vader is, viel Euthydemos in, dan is Sophroniskos anders dan vader en dus geen vader en dan hebt gij, Sokrates, geen vader.
- Nu trad ook Ktesippos in het strijdperk:
- Zit uw eigen vader eigenlijk niet in hetzelfde schuitje? vroeg hij. Hij is immers anders dan mijn vader.
 - Helemaal niet, zei Euthydemos.
 - Is hij dan dezelfde? wilde Ktesippos weten.
- c
- Inderdaad.
 - Dat kan ik niet volgen; maar Euthydemos, is hij dan alleen mijn vader, of de vader van iedereen?
 - Ook van iedereen, zei hij, of dacht ge dat iemand die vader is, geen vader is.
 - Dat dacht ik even, ja, zei Ktesippos.
 - Hoezo, vroeg hij weer, dus wat geen goud is, is toch goud? Men is mens, maar toch niet.
 - Pas op dat ge geen appels met peren vergelijkt, Euthydemos, zei Ktesippos. Want het is nogal vreemd wat ge zegt, dat uw vader de vader van allen is.
 - Maar dat is zo, zei hij.
- d
- Van alle mensen, vroeg Ktesippos, of ook van alle paarden en alle andere levende wezens?
 - Van allemaal, zei hij.
 - Geldt dat ook voor uw moeder?
 - Ja, ook.
 - Zelfs van egels is uw moeder de moeder, zee-egels bedoel ik?
 - Ja, en de uwe ook, zei hij.
 - Ge komt dus uit hetzelfde nest als kalveren, honden en speenvarkens?
 - Gij toch ook, zei hij.
 - Uw vader is dus ook zwijn en hond?
 - De uwe toch ook?
 - Ge zult het er direct mee eens zijn, Ktesippos, zei Dionusodoros, als ge me maar even antwoord geeft. Zeg mij eens, hebt gij een hond?
 - Ja, een hele valse, zei Ktesippos.
- e
- En heeft die jongen?
 - Ja, ook vals.
 - En de hond is hun vader?
 - Ja, ik heb hem zelf de teef zien dekken.
 - En het is uw hond?
 - Zeker.
 - Dan is de hond dus vader en ook de uwe; daarom is hij uw vader en de jonge hondjes zijn uw broertjes. Voordat Ktesippos iets kon zeggen, nam Dionusodoros snel weer het woord en zei:
 - Geef me alleen hier nog antwoord op: slaat gij de hond?
 - Nou en of, zei Ktesippos lachend, u kan ik immers niet slaan.
- 299 a
- Ge slaat dus uw eigen vader?
 - Het was veel beter geweest als ik uw vader ervan langs gaf, zei Ktesippos, dat zou hem leren zulke slimme zonen op de wereld te zetten. Hoewel, hij zal toch wel iets aan

- die wijsheid van u gehad hebben, hè Euthydemos, die vader van u, die ook vader is van die hondjes.
- Daar heeft hij helemaal geen boodschap aan, Ktesippos, hij evenmin als gij.
 - Gij zelf ook niet, Euthydemos?
- b - Nee, niemand. Maar vertel mij eens, Ktesippos, vindt gij het goed dat een zieke een drankje slikt als dat nodig is, of niet?
- Ja.
- En wat lijkt u beter, gewapend of ongewapend de oorlog ingaan?
- Gewapend, zei hij. Hier zit zeker weer wat achter, he?
 - Dat zult ge gauw genoeg merken. Antwoord mij maar. Aangezien ge het goed vindt dat iemand een geneesmiddel slikt als dat nodig is, dan is het vast goed voor hem om zoveel mogelijk te slikken, en dan kan daar best een karrenvracht fijngemalen nierkruid^b doorheen gemengd worden.
- c - Vast en zeker, Euthydemos, zei Ktesippos, vooral als de drinker zo groot is als het standbeeld in Delphi^c.
- Zo is het ook in de oorlog, zei Euthydemos, het is goed daar wapens te dragen, dus moet je zoveel mogelijk speren en schilden bij je hebben, omdat het immers iets goeds is.
 - Zeer zeker, zei Ktesippos. Denkt gij dan van niet, Euthydemos, moet het volgens u één schild en één speer zijn?
 - Ja.
 - Maar zoudt ge de legendarische reuzen Geruones^d en Briareoos^e dan ook zo bewapenen? Ik had gedacht dat ge verstandiger was, ervaren strijder als ge zijt, en uw makker ook.
- d Euthydemos zei niets meer. Maar Dionusodoros ging door op een eerder antwoord van Ktesippos en zei:
- Vindt ge het goed om goud te hebben?
 - Zeker, en veel graag, zei Ktesippos.
 - Vindt ge het dan niet nuttig om altijd en overal goede dingen tot onze beschikking te hebben?
 - Zeer zeker, zei hij.
 - En ge zijt het ermee eens dat goud iets goeds is?
 - Ja, dat had ik toch al gezegd.
- e - Dus we moeten het altijd hebben, overal en zelfs in onszelf. En het meest gezegend is degene die drie goudstukken heeft, een in zijn buik, een in zijn hoofd en in ieder oog een half.
- Ge had het net over die hond die mijn vader zou zijn. Zo gaat er ook een verhaal, Euthydemos, zei Ktesippos, dat de meest welvarenden en dapperen onder de Skythen een grote hoeveelheid goud in hun schedels hebben en het vreemdste is nog, dat ze uit hun eigen gouden schedels drinken, ze houden die zelfs vast en kijken erin.
- 300 a - Zien Skythen en andere mensen wat zichtbaar is of wat onzichtbaar is? vroeg Euthydemos.
- Wat zichtbaar is, denk ik.
 - En geldt dat ook voor u?
 - Ja.
 - Ziet ge onze kleren?
 - Ja.

- Die zijn dus zichtbaar.
- Nou en of, zei Ktesippos.
- Waarom? vroeg Euthydemos.
- Nergens om. Denkt ge soms dat ze niet zichtbaar zijn? Wat zijt ge toch onnozel.
- b Volgens mij staat ge te slapen met uw ogen open, Euthydemos, en als men zou kunnen spreken zonder iets te zeggen, deed ge dat ook nog.
 - Waarom zou het niet mogelijk zijn te spreken over dingen die niets zeggen? zei Dionusodoros.
 - Dat kan niet, zei Ktesippos.
 - En kunnen nietszeggende dingen spreken?
 - Dat zeker niet, zei hij.
 - Maar als ge spreekt over steen, hout en ijzer, spreekt ge toch over dingen die niets zeggen.
 - Dat is niet zo. Want als ik langs een smid loop, is dat wel anders; daar klinkt het ijzer en daar galmt het als de smid ermee bezig is. Door al uw slimmigheid ontgaat uw eigen
- c domheid u. Maar ge zoudt me ook nog uitleggen hoe iets waarover je spreekt, nietszeggend kan zijn.

Volgens mij spande Ktesippos zich alleen maar zo in voor zijn jonge vriend.

 - Wanneer ge niet spreekt, zei Euthydemos, zwijgt ge toch?
 - Ja, zei hij.
 - Zwijgt ge dan ook niet over wat wel iets zegt, als er tenminste zoiets bestaat?
 - Maar alles zwijgt toch? vroeg Ktesippos.
 - Dat denk ik niet, zei Euthydemos.
 - Maar, mijn beste man, dan spreekt alles.
 - Ja, althans wat spreekt.
 - Dat vraag ik niet, zei Ktesippos, spreekt nu alles of zwijgt alles?
- d - Geen van beide en allebei, viel Dionusodoros snel in. En ik weet zeker dat ge niet weet wat ge met dit antwoord aan moet.

Luid lachend, zoals hij steeds deed, reageerde Ktesippos hierop met de woorden:

 - Ach, Euthydemos, uw broer maakt het allemaal zo dubbelzinnig dat hij er ook geen weg meer uit weet en ten einde raad is.

Kleinias was verrukt en lachte, waardoor Ktesippos zwol van trots tot tienmaal zijn eigen afmeting. Volgens mij heeft die dekselse Ktesippos het allemaal van hen overgenomen. Want niemand anders is tegenwoordig zo bedreven in die kunst. Toen zei ik:
- e - Waarom, Kleinias, moet je lachen bij zulke belangrijke en mooie dingen?
 - Hebt gij, Sokrates, in uw leven eigenlijk wel eens iets moois gezien? vroeg Dionusodoros.
 - Zeker, antwoordde ik, en niet weinig, Dionusodoros.
- 301 a - En onderscheidt dat zich van het schone, of juist niet? Nu wist ik me helemaal geen raad meer en ik had niet anders verdiend, omdat ik immers mijn mond open had gedaan; toch antwoordde ik dat dat zich van het schone onderscheidt, ook al heeft dat alles wel iets van het schone in zich.
 - Dus, zei hij, als een koe zich in uw omgeving ophoudt, zijt ook gij een koe en omdat ik nu bij u ben, zijt gij Dionusodoros.
 - Zeg liever iets verstandigs, zei ik.
 - Maar hoe is het dan mogelijk, dat iets vreemds zich vestigt in iets anders en dat dan

- anders maakt?
- b - Weet ge dat niet? vroeg ik. En ik was al bezig het gestoei van die mannen met wijsheid te imiteren; ik had het immers graag zelf gekund.
 - Hoe zou ik het ook wél kunnen weten, vroeg hij, als ik, evenals ieder ander, iets moet zien wat niet bestaat?
 - Wat zegt ge daar, Dionusodoros, vroeg ik, is het schone dan niet schoon meer en het lelijke niet lelijk?
 - Ja, als ik dat vind, zei hij.
 - Vindt gij dat dan niet?
 - Jawel.
 - Is dan hetzelfde niet hetzelfde en iets anders iets anders? Het andere kan immers niet hetzelfde zijn, want zelfs een kind zal niet willen ontkennen dat iets anders iets anders is. Maar daar gaat ge met opzet aan voorbij, Dionusodoros, want in het algemeen gesproken treedt ge naar mijn mening op als de vakman die weet wat hij doet, en dus lokt ge op een briljante manier discussie uit.
 - Weet gij dan, vroeg hij weer, wat van alle ambachten het specifieke is? Wat is bijvoorbeeld het specifieke van smeden? Weet ge dat?
 - Ja, dat een smid het doet.
 - En van pottenbakken?
 - Dat de pottenbakker het doet.
- d - En slachten, villen en het koken en braden van in kleine stukken gesneden vlees?
 - Het specifieke daarvan is dat een kok dat doet.
 - Als iedereen nu doet wat hij moet doen, zei hij, doet men dat toch goed?
 - Absoluut.
 - Slachten en villen noemt ge dus typisch kokswerk. Dat is toch zo, of niet?
 - Dat moet ik helaas toegeven.
 - Als men een kok slacht, vilt en in stukken gesneden kookt en braadt, dan doet men dus ook wat men doen moet. En legt men een smid in het vuur, of bakt men de pottenbakker tot pot, dan geldt hetzelfde.
- e - Bij Poseidon, zei ik, dat is wel het toppunt van wijsheid! Toch vraag ik me af of dat soort wijsheid wel ooit vat op me zal krijgen.
 - Zoudt ge dat merken, Sokrates, vroeg hij, als het inderdaad vat op u zou krijgen?
 - Als gij dat persé wilt, vast en zeker.
 - Maar merkt ge wel wat er bij u gebeurt? wilde hij nu weten.
 - Tenzij gij het anders ziet, zal dat wel lukken, maar het hangt om te beginnen van u af en ten slotte van Euthydemos daar.
 - Zeg eens, vroeg hij, noemt ge datgene het uwe, waarover ge macht hebt en waar ge naar believe mee om kunt gaan? Een koe of een schaap, zoudt ge die uw bezit noemen als ge er naar believe mee kon handelen, of ze aan een god van uw keuze offeren? En is alles waar ge niet op die manier mee kunt omgaan, niet van u? Omdat ik had gemerkt dat je mooi stuntwerk kon uithalen door gestelde vragen om te draaien, en ook omdat ik zo vlug mogelijk meer wilde horen, zei ik:
 - Natuurlijk is dat zo; alleen het eerste soort dingen is van mij.
 - En, ging hij verder, noemt ge dingen die een ziel hebben, geen levende wezens?
- b - Ja, antwoordde ik.
 - Zijt ge het ermee eens dat die levende wezens alleen van u zijn waarmee ge al die dingen kunt doen die ik zojuist opnoemde?

- Daar ben ik het mee eens.
- Daarna hulde hij zich in een diep stilzwijgen, daarmee suggererend dat hij iets belangrijks aan het overwegen was. Toen kwam het:
- Vertel me, Sokrates, stamt ge van Zeus af?
- Omdat ik echter had voelen aankomen dat het gesprek deze kant zou opgaan, ontkwam ik aan een mogelijke valstrik; ik maakte een noodsprong om niet in zijn net verstrikt te raken.
- Nee, ik stam niet van hem af, Dionusodoros, was mijn antwoord.
- c - Wat een armzalig mens zijt ge dan, en niet een echte Athener, als ge geen goden tot voorvaders hebt en geen heiligdommen, en ook verder niets dat schoon en goed is.
- Ach, Dionusodoros, zei ik, spreek toch vriendelijk en ga niet zo te keer tegen uw leerling, ik heb heus wel altaren en heiligdommen voor huisgenoten en voorouders en al dat soort zaken die andere Atheners ook bezitten.
 - Stammen de andere Atheners dan ook niet van Zeus af? vroeg hij.
 - Nee, geen enkele Ioniër draagt zijn naam, niet de mensen die uit deze stad geëmigreerd zijn, noch wijzelf; Apolloon is onze stamvader door zijn verwantschap met Ioon. Zeus wordt door ons geen stamvader genoemd, maar beschermer van huis en hof, beschermer van de stam, net zoals Athene beschermster van de stam heet.
- d - Dan hebt ge toch genoeg, zei Dionusodoros, want blijkbaar zijn Apolloon en Zeus en Athene er voor u.
- Zeker, sprak ik.
 - Dan zijn dat toch uw goden? merkte hij op.
 - Voorouders en heersers, antwoordde ik.
 - Ze zijn tenminste van u, zei hij, of hebt ge niet toegegeven dat ze van u zijn?
 - Ja, dat heb ik gezegd, antwoordde ik, omdat ik niet anders kon doen.
- e - En zijn deze goden dan ook geen levende wezens? vroeg hij. Want ge was het ermee eens dat wat een ziel heeft, levend is. Of hebben deze goden geen ziel?
- Die hebben ze, zei ik.
 - Zijn ze dus levende wezens?
 - Inderdaad, bevestigde ik.
 - En van levende wezens hebt ge toegegeven, zei hij, dat ze van u zijn als gij het in uw macht hebt ze te schenken, te verkopen of te offeren aan welke god ge maar wilt.
 - Dat vond ik inderdaad, zei ik, dat kan ik niet terugnemen, Euthydemos.
- 303 a - Welaan, zei deze, geef me rechtstreeks antwoord: aangezien ge toegeeft dat Zeus en de andere goden uw eigendom zijn, kunt ge ze dan verkopen, net als de andere levende have?
- Daar ging ik, Kritoon, geveld door zijn betoog; ik had geen weerwoord meer. Maar Ktesippos schoot me te hulp:
- Bliksemse Herakles, riep hij uit, wat een prachtedenering.
- Waarop Dionusodoros weer:
- Is het nu bliksemse Herakles of een herkulische bliksem?
 - Bij Poseidon, riep Ktesippos uit, die spitsvondigheden! Ik geef het op. Dat tweetal is onoverwinnelijk. Ik kan u verzekeren, beste Kritoon, dat alle aanwezigen op dat moment zonder uitzondering overliepen van bewondering voor die twee mannen en hun betoog en zij bleven er bijna in van het lachen, het applaudiseren en het juichen. Bij de vorige keren waren het steeds alleen de bewonderaars van Euthydemos geweest die in luid gejuich uitbarstten, maar nu scheelde het weinig of zelfs de pilaren in het Lukeion
- b

- c bejubelden die twee luidkeels. Ik was trouwens zelf ook in een stemming om toe te geven dat ik nog nooit zulke schrandere mensen had gezien en ik was zo in de ban van de bekwaamheid van die twee dat ik hen begon te prijzen en te complimenteren. Ik zei: - Ge hebt wel een opmerkelijke gave om zo flitsend in korte tijd succes te boeken. Die betogen van u zitten vol met allerlei prachtige vondsten, Euthydemos en Dionusodoros. Maar er zit ook iets in dat getuigt van bijzondere grootheid. Ge trekt u namelijk geen zier aan van de mening van de goegemeente en van iedereen die denkt iets te weten of
- d te zijn. Alleen mensen van uw eigen soort interesseren u en ik weet zeker dat er daar maar weinig van zijn. Er zijn natuurlijk ook maar weinig mensen erg ingenomen met uw argumenten, want ieder ander is beslist van mening dat het erger is om anderen er bij dit soort gesprekken in te laten lopen dan er zelf in te vliegen. Dan is er nog een ander humaan en vriendelijk trekje in uw redeneertrant: als ge namelijk zegt dat er niets is dat goed of mooi is of wit of wat dan ook, en niets dat zich onderscheidt van iets
- e anders, dan snoert ge de mensen werkelijk moeiteloos de mond, zoals ge trouwens ook beweert. Maar omdat ge dat niet alleen bij anderen doet, maar blijkbaar ook uzelf de mond snoert, is dat heel verheugend en het ontnemt uw woorden al het kwetsende. Maar het geweldigste is wel dat die kunst van u zo knap is uitgedacht dat ge haar in korte tijd aan iedereen die dat wil kunt leren. Ik heb Ktesippos met aandacht gevolgd en zelf gemerkt hoe snel hij in staat was u zonder enige voorbereiding te imiteren. Het feit
- 304 a dat uw vaardigheid snel kan worden overgedragen, is uitstekend, maar zij is niet geschikt om te discussiëren met een groep mensen in het algemeen. Als ik u een goede raad mag geven, pas ervoor op om te spreken voor een menigte. Zo vermijdt ge dat de mensen u niet dankbaar zijn voor iets dat zo snel te leren valt. Nee, het beste zou zijn om met z'n tweeën te discussiëren en als er toch een ander bij moet zijn, kies dan alleen
- b iemand die ervoor betaalt. Als ge verstandig zijt, dan geeft ge uw leerlingen dezelfde raad: discussieer nooit met wie dan ook, behalve met ons en met elkaar. Want wat zeldzaam is, Euthydemos, is waardevol. Maar 'water is goedkoop', en naar het woord van Pindaros 'goed'. Maar vooruit, zei ik, ga ermee akkoord mij en Kleinias hier als leerling aan te nemen.
- c Zo ging ons gesprek, Kritoon, en na nog wat korte opmerkingen gingen wij weg. Kijk nu eens of ge samen met mij les wilt gaan nemen bij die twee. Zij zeggen dat zij ieder die betaalt, de kunst kunnen leren - aanleg of leeftijd doet er niet toe - en, het is maar dat ge het goed hoort, niets staat ons in de weg om er goed geld mee te verdienen. Iedereen kan spelenderwijs hun wijsheid oppikken.
- d *Kritoon:* Ach, Sokrates, ik luister graag naar iemand om iets van hem te leren, maar toch zou het wel eens kunnen zijn dat ik er niet zo eentje ben als Euthydemos, maar tot diegenen behoor die er liever zelf invliegen bij dit soort gesprekken dan anderen erin te laten vliegen, en hoe vreemd ik me ook voel, als ik u de les lees, toch zal ik u eens vertellen wat ik te horen heb gekregen. Weet ge, toen uw gesprek ten einde was, liep ik juist wat rond en er kwam iemand naar mij toe, zo eentje die vindt dat hij heel wat in zijn mars heeft, die zijn mannetje staat als het om rechtszaken gaat, en hij zei: - Kritoon, hebt ge niet geluisterd naar wat die knappe koppen te zeggen hebben? - Nee hoor, zei ik, er stond zoveel volk omheen dat ik er niet dicht genoeg bij kon komen om iets op te vangen. - Nou, zei hij, het was wel de moeite waard. - Hoezo? zei ik. - Dan had ge een discussie kunnen horen tussen de mensen die het best overweg kunnen met de hedendaagse manier van redeneren. Ik vroeg: - En waar hadden ze het dan wel over? - Ach, zei hij, waar ze altijd over aan het kletsen zijn, die nietsnutten die zich druk
- e

305 a maken om niets. - Dat waren zo ongeveer zijn woorden. Ik zei: - Maar filosofie is toch leuk? - Ach, gij met uw leuk, zei hij, het is nutteloos tijdverdrijf, en als ge erbij was geweest, had ge u vast flink geschaamd voor uw vriend, want die was dom genoeg zich bloot te geven aan mensen die maar wat zeggen en altijd tegenspreken. En die horen nu, zoals ik net al zei, tot de besten van deze tijd. Want, zo ging hij verder, het onderwerp b van gesprek slaat nergens op, Kritoon, en de mensen die zich ermee bezighouden, maken zich belachelijk. - Nu ben ik het er niet mee eens, Sokrates, dat hij of wie dan ook voor zo'n gespreksonderwerp zijn neus optrekt, maar dat hij kritiek heeft op het feit dat over zulke onderwerpen wordt gediscussieerd in het bijzijn van zoveel mensen, daar ben ik het wel mee eens.

Sokrates: Kritoon, wat zijn dat toch vreemde mensen. Ik weet niet wat ik daar nu op moet zeggen. Wat was dat er eigenlijk voor een, die u aansprak om op de filosofie af te geven? Soms een held in het bekvechten voor het gerecht, zo'n redenaar, of de man die de redevoering maakt waarmee de redenaar de rechtszaal wordt ingestuurd?

c *Kritoon:* O nee, hij is zeker geen redenaar, ik denk niet dat hij ooit een rechtszaal van binnen heeft gezien. Maar hij kent zijn zaakjes wel, zeggen ze, het is een knappe kop die knappe redevoeringen in elkaar kan zetten.

Sokrates: Ik begrijp het al. Dat, Kritoon, zijn nu degenen die, om met Prodikos te spreken, het midden houden tussen de filosoof en de politicus. Ze denken dat ze de wijsheid in pacht hebben, en dat niet alleen, maar bovendien ook nog dat heel veel d mensen ook zo over hen denken, en ze zien de filosofisch ingestelde mens als het laatste obstakel op weg naar een unaniem applaus van de gehele mensheid. Daarom denken ze bij zichzelf: als we die lui nu eens zo'n slechte reputatie konden bezorgen dat niemand hen meer een blik waardig keurt, dan stijgen wij zelf in aanzien, ja, dan slepen wij de eerste prijs voor wijsheid in de wacht, zonder enige concurrentie. Ze denken werkelijk dat ze de wijsheid in pacht hebben, maar wanneer ze het tegen mensen als Euthydemos moeten opnemen, dan is het snel met hen afgelopen. Het is natuurlijk logisch dat ze zichzelf zo wijs vinden, want ze zijn half filosofisch en half politiek e ingesteld, wat eveneens heel logisch is. Immers, ze houden zich met beide bezig voor zover ze ze kunnen gebruiken, en willen zonder risico of strijd de vruchten plukken van de wijsheid.

Kritoon: Maar, Sokrates, er is toch wel iets waar van wat ze zeggen? Het klinkt in ieder geval goed.

306 a *Sokrates:* Het klinkt wel goed, Kritoon, maar of het ook waar is... De heren laten zich er niet gemakkelijk van overtuigen dat er mensen bestaan, en allerlei andere dingen, die zich bevinden tussen twee uitersten en aan allebei deel hebben, aan het goede en het slechte bijvoorbeeld. Ze zijn dan wel beter dan het slechte, maar van mindere kwaliteit dan het goede. Bij een ongelijk mengsel van twee goede elementen zijn ze van mindere kwaliteit dan wat met die twee samenstellende elementen afzonderlijk kan worden bereikt. Gaat het echter om een ongelijke samenstelling van twee slechte elementen, b alleen dan zullen ze van betere kwaliteit zijn dan een van de samenstellende elementen. Als nu filosofie en staatsmanschap goede elementen zijn, beide bedoeld voor iets anders, en de heren bevinden zich tussen beide in, dan stellen hun beweringen eigenlijk niets voor, want dan zijn ze minder dan elk van beide samenstellende elementen; is het ene element goed en het andere slecht, dan zijn ze van betere kwaliteit dan het slechte, maar minder dan het goede; vormen ze echter een mengsel van twee slechte elementen, dan zou er enige waarheid in hun woorden kunnen schuilen, anders niet. Nu zullen de

- c heren het er wel niet mee eens zijn dat beide elementen slecht zijn, of dat het ene goed is en het andere slecht; de heren werken weliswaar met beide elementen, maar ze blijven onder de maat van de doelen waarvoor staatsmanschap en filosofie zijn bestemd. Vanuit een derde positie voelen ze zich dus de eersten. We zullen voor hun ambities maar begrip hebben en hen er niet al te lastig over vallen; laten we maar liever
- d letten op wat ze wel waard zijn. Het is ten slotte al heel wat als iemand iets zinnigs zegt en daar dapper voor uit durft te komen.
Kritoön: Ja, Sokrates, maar zoals ik altijd al tegen u zeg, sta ik zelf ook nu weer in dubio, wat mijn zoons nodig hebben. De jongste is nog vrij klein, maar Kritoboulos begint al flink uit te schieten en heeft stevige hulp nodig. Als gij in de buurt zijt, besef ik altijd weer wat een onzin al die zorgen voor je kinderen eigenlijk zijn - dat ze goed trouwen, dat hun moeder van zo hoog mogelijke afkomst is, dat ze goed in de spullen komen te zitten, zodat ze zeer rijk worden... zonder aandacht te besteden aan hun
- 307 a opvoeding. Maar ga ik dan op zoek naar die zogenaamde opvoeders, dan kom ik bedrogen uit, want eerlijk gezegd vind ik ze stuk voor stuk allemaal even merkwaardig. Daarom weet ik ook niet hoe ik bij die jongen interesse moet wekken voor filosofie.
Sokrates: Mijn beste Kritoön, gij weet toch ook wel dat er op elk gebied charlatans rondlopen die niets waard, maar wel in de meerderheid zijn, en dat bekwame lieden veel waard en schaars zijn. Neem nou atletiek, geldhandel, retorica of krijgskunde... toch allemaal mooie vakken, nietwaar?
Kritoön: Ja, allicht.
- b *Sokrates:* Maar in al die vakken kom je mensen tegen die zich volstrekt belachelijk gedragen.
Kritoön: Mijn hemel, dat klopt, ja.
Sokrates: Moet gij daarom al die vakgebieden omzeilen en uw kinderen ervoor behoeden?
Kritoön: Dat lijkt me niet verstandig, Sokrates.
Sokrates: Stuur die beoefenaars van de filosofie maar gerust weg, of ze nu deugen of
- c niet, en schat de filosofie zelf zo goed mogelijk op haar waarde. Valt ze u niet mee, houd dan iedereen ervan af en niet alleen uw zoons. Lijkt ze u daarentegen zoals ik denk dat ze is, ga dan welgemoed aan de slag en beoefen de filosofie: gij net zo goed als degenen die u dierbaar zijn.

^a Castor en Pollux.

^b Nierkruid werd gebruikt tegen de gevolgen van dronkenschap.

^c Een 5,5 m hoog standbeeld, opgericht na de slag bij Salamis.

^d Een reus met drie lichamen.

^e Een reus met honderd armen.